

**MEKIN OLEMME
LUKENEET JOITAKIN
KIRJOJA**

—

*Suomalaisen politiikan
tärkeimmät kirjat 1917–*

Mekin olemme lukeneet joitakin kirjoja, jopa oppineetkin niistä, ja annamme täyden arvon kirjojen viisaudelle, viisaiden kirjojen viisaudelle.

· PÄÄMINISTERI URHO KEKKONEN EDUSKUNNASSA VUONNA 1951 ·

Erään arvion mukaan kansanedustajat saavat eduskunnan istuntokaudella joka päivä 700 sivua erilaista tekstiä luettavakseen. Kansanedustajat eivät ole ainoastaan puhumisen vaan myös lukemisen ammattilaisia.

Miksi kirjat ovat tärkeitä poliittisille päätöksentekijöille?

KIRJAT HERÄTTÄVÄT POLIITTISESTI. Kansanedustajat ovat usein maininneet lukukokemukset perusteluna sille, miksi ovat omaksuneet oman poliittisen näkemyksensä. Esimerkiksi Eero Heinäluoma on kertonut lukeneensa 12-vuotiaana Väinö Linnan **Täällä Pohjantähden alla:**
»Siinä piirretty tarina torppariyhteiskunnasta ja sen epäkohdista todella kosketti ja muutti ajatteluani. Kaikesta tästä minulle syntyi voimakas ajatus, että työn tekijälle kuuluu myös osuutensa työn tuotoksista. Se ajatus on ohjannut minua siitä lähtien.»

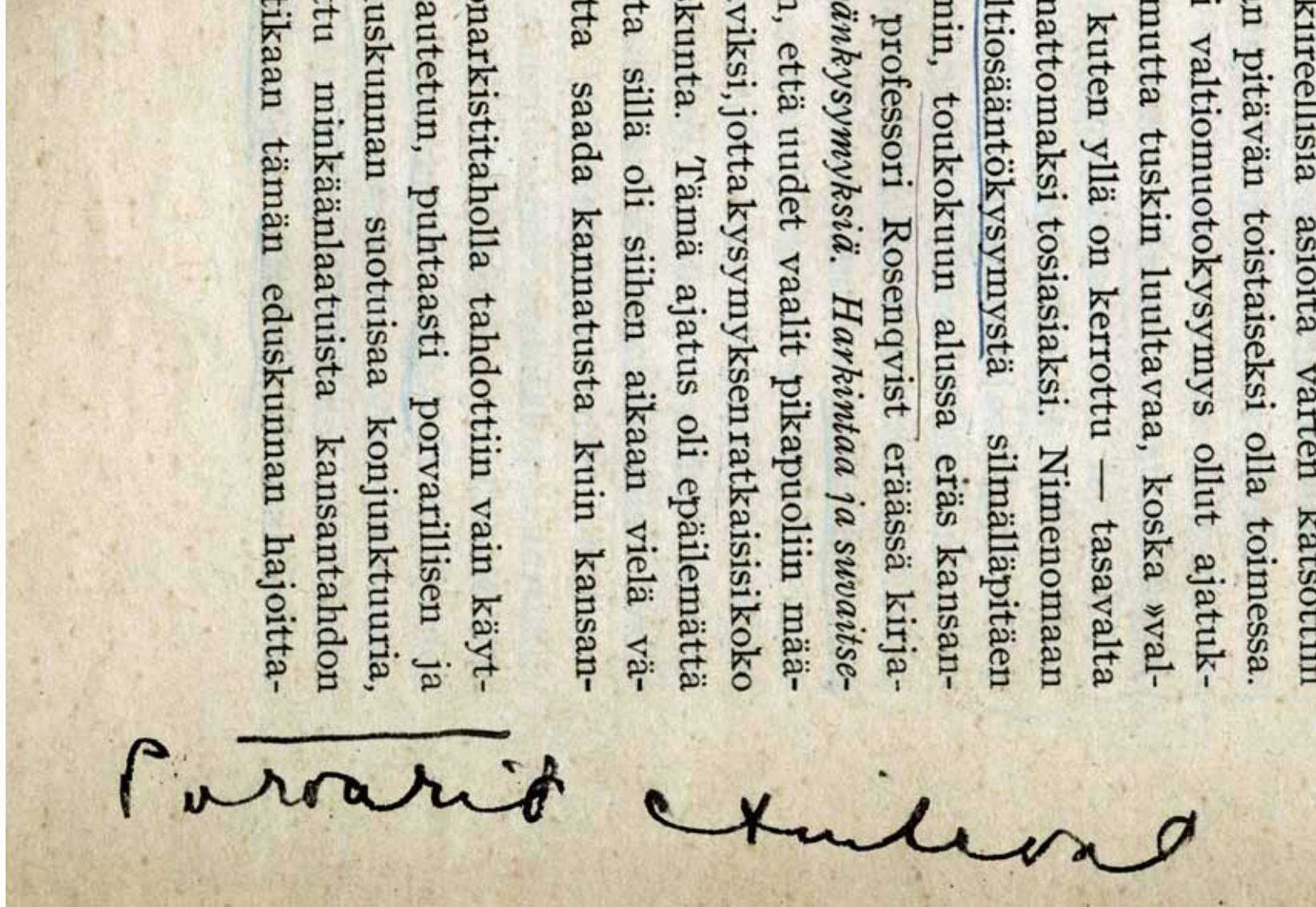
KIRJAT ANTAVAT TIETOA. Kansanedustajan työ on tiedon hankintaa ja käsittelemistä. Kirjoista luetun tiedon perusteella kansanedustajat voivat arvioida hallituksen politiikkaa ja esittää sille tarvittaessa vaihtoehtonsa. Kuten Veikko Vennamo sanoi lunastuslainsäädännön yhteydessä vuonna 1977:
»Maanpakettilakien todellisuudesta on professori Veikko O. Hyvönen kirjoittanut ansiokkaan kirjan **Maapaketti**. SMP:n mielestä professori Hyvösen ehdotus on myös parempi kuin laki- ja talousvaliokunnan ja suuren valiokunnan mietintö. SMP:n kansanedustajien tekisi siis mieli ehdottaa pykälä pykälältä maapakettilait hyväksyttäviksi professori Hyvösen ehdotuksen mukaisina.»

KIRJAT KEHITTÄVÄT POLIITTISTA TAITOA. Tiedon lisäksi kansanedustajat tarvitsevat myös poliittista taitoa edistääkseen äänestäjiensä asioita. Lukemalla kirjoja kansanedustajat oppivat ihmisistä, yhteiskunnasta ja politiikasta. Samalla he kehittävät puhetaitoaan, sillä kirjoista löytyy erilaisia metaforeja ja kielikuvia, joita kansanedustajat voivat käyttää poliittisessa retoriikassa. Vuonna 1917 edustaja Yrjö Sirola väitti, että kirjojen korkea hinta on esteenä suomalaisen politiikan kehittymiselle, koska kansanedustajilla ei ole varaa lukea riittävästi:
»Minä valitan sitä, että meidän maassamme politiikan alalla ammattitaito on huono, koska meillä on liian vähän

ammattipolitiikoitsijoita. Minulla itselläni, sen tunnustan, olisi vilpittön halu kehittää itseäni sellaiseksi, mutta nykyään esimerkiksi kirjain hinnat ovat niin hirvittävän korkeita, että näitä välttämättömiä ammattikehityksen välineitä ei juuri kannata hankkia.»

KIRJAT AUTTAVAT YHTEISKUNNALLISTEN ONGELMIEN RATKAISEMISESSA. Kansanedustajat lukevat kirjoja myös löytääkseen niistä uusia ajatuksia ja ideoita yhteiskunnallisten ongelmien ratkaisemiseen. Kirjat voivat avata uusia näkökulmia eduskunnassa käsiteltäviin asioihin, kuten edustaja Paavo Aarniokoski kertoi vuonna 1940:
»Minulla on aina ollut se käsitys, että Pohjolassa, varsinkin Lapin läänissä, luonto on karua ja viljan viljelys kannattamatonta. mutta luettuani kirjan **Kappale Karjalaa ja Perä-Pohjolaa** minun täytyy kokonaan asettua toisesta perspektiivistä katselemaan Perä-Pohjolan maita asutuskysymyksen kannalta.»

KIRJAT PUHUTTAVAT. Kansanedustajat lukevat kirjoja myös osallistuakseen ajankohtaiseen kulttuurikeskusteluun. Kansanedustajat ovat eduskunnassa mm. väitelleet, loukkaako Jaroslav Hašekin **Kunnon sotamies Švejke** sotilaskunniain, vaarantaako Aleksandr Solženitsynin **Vankileirien saaristo** maamme suhteet Neuvostoliittoon ja kuvaako Matti Pulkkinen **Romaanien kuolema** totuudenmukaisesti kehitysmaita.
Eduskunnan puhemiehet ovat saattaneet joutua rajoittamaan kansanedustajien intoa lukea kirjoista pitkiä siteerauksia. Vuonna 1923 edustaja Pekka Kemppi yritti täysistunnossa lukea kokonaan Paul Dukesin kirjan **Punaisen hämärän maa – kokemuksia ja tutkimuksia Puna-Venäjällä**. Tuolloin puhemies ilmoitti:
»Minä kehotan puhujaa palaamaan asiaan. Minä en katso mahdolliseksi koko kirjan lukemista... Minä en voi katsoa, että tällä lukemisella on tekemistä käsiteltävän asian kanssa ja minun täytyy kieltää puhujaa jatkamasta, ellei hän noudata kehotustani... Puhuja on hyvä ja poistuu...»

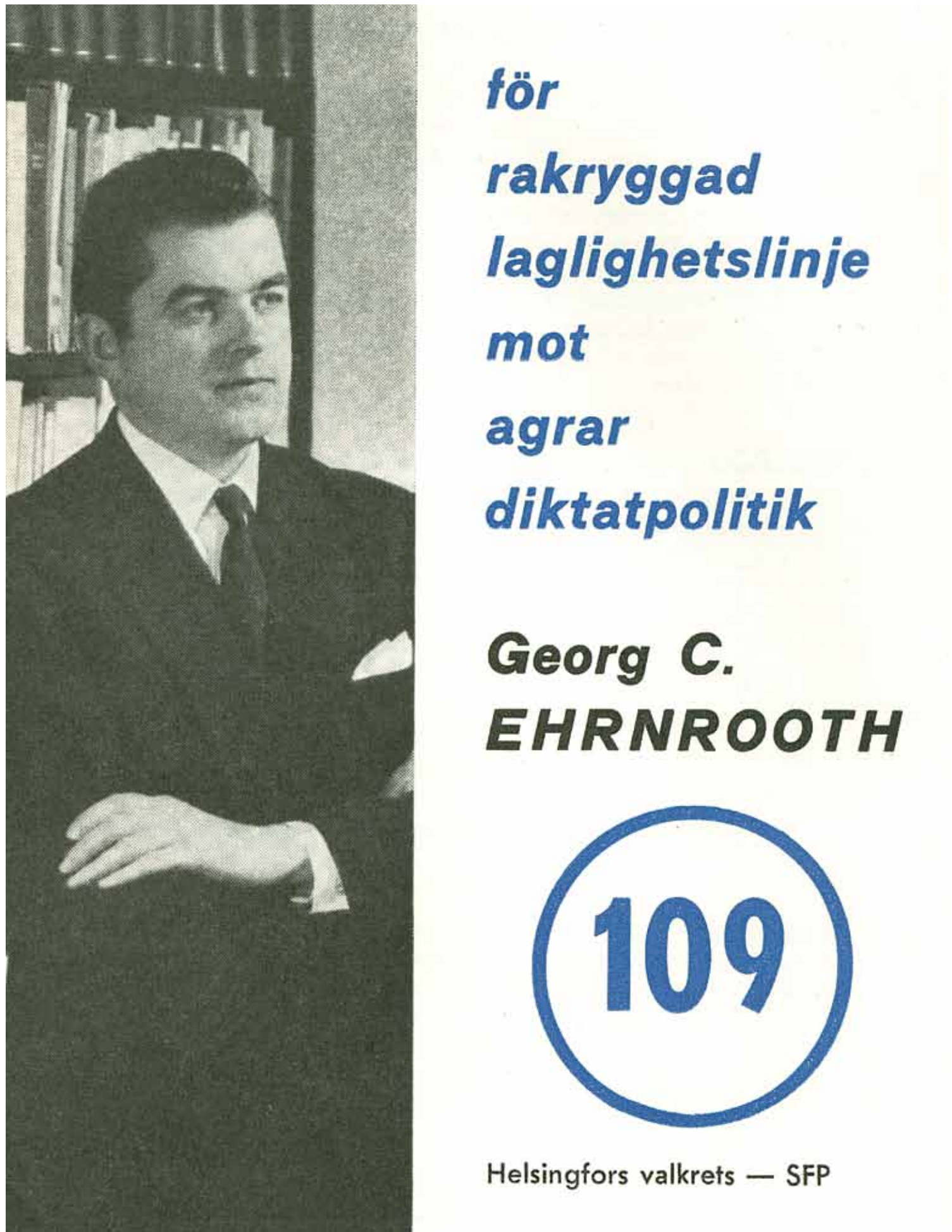
Urho Kekkosen (1900–1986) marginaalimerkintä »porvarit etuilevat» George Schaumanin kirjassa **Valtiomuototaitelu Suomessa 1918**.

© Eduskunnan kirjasto

Veikko Vennamo (1938–1997) lukee Munkkiniemen kodissaan vuonna 1996. Pöydällä omat muistelmät **Kulissien takaa: elettyä Mannerheimin, Paasikiven, Kekkosen ja Koiviston aikaa**.

© Jorma Pouta / skoy

Vaalimainoksissa on usein käytetty kirjoja kertomaan ehdokkaan lukeneisuudesta ja älykkyydestä. Georg C. Ehnroothin (1926–2010) vaalijuliste vuodelta 1966.

© Eduskunnan kirjasto

Kun viitisen vuotta takaperin ensimmäisen kerran tulin tänne, niin minulle annettiin kansanedustajan lakiasiaain käsikirja, jota pidän ohjeena ja sääntönä, jota minä olen pyrkinyt noudattamaan.

· KANSANEDUSTAJA EEMELI AAKULA EDUSKUNNASSA VUONNA 1935 ·

Kansanedustajien on tunnettava mahdollisimman hyvin Suomen laki.

Lakitieteellinen koulutus on perinteisesti antanut hyvät edellytykset toimia kansanedustajana. Vuoden 1930 vaaleissa eduskuntaan valittiin peräti 22 juristia. Nykyisessä eduskunnassa 14 edustajalla on oikeustieteellinen loppututkinto.

Sopeutuminen lainsäätäjän tehtävään ei ole kuitenkaan helppoa edes juristille. »Kun istuvan tuomarin tehtävästä siirtyy kansanedustajaksi», edustaja, varatuomari Markku Pohjola kertoi vuonna 1987, »niin muutos on kyllä melkoinen. Istuvan tuomarin eteen kannetaan paperit, ja siinä sitten asioita ratkotaan yhdessä kollegoiden kanssa; täällä eduskunnassa sen sijaan joutuu koko ajan siirtymään paikasta toiseen – ja paperia jaetaan enemmän kuin raastuvan-oikeudessa.»

Kansanedustaja, käräjätuomari Markku Pohjola (s. 1941) ja lakikirjat vuonna 1997.

© Jorma Pouta / SKOY

Kansanedustajat saavat vuosittain käyttöönsä uusimmat **lakikirjat** ja **Kansanedustajan lakikokoelman**. Vuodesta 1635 lähtien **lakikirjan** johdantona sekä Ruotsissa että Suomessa ovat olleet Olaus Petrin laatimat tuomarinohjeet. Nämä ohjeet ovat antaneet monelle kansanedustajalle selkeän periaatteen, jonka nojalla voi tehdä myös poliittisia päätöksiä. Kuten varatuomari, kansanedustaja Seppo Peltari sanoi eduskunnassa vuonna 1983:

»Olen lakikirjaan otettuja vanhoja tuomarinohjeita aina silloin tällöin aivan mielikseni lukenut läpi, koska niissä on paljon sellaista opittavaa, mikä tämänkin salin tuolien käyttäjille varmasti tekisi hyvää.»

Tuomarinohjeisiin on vedottu esimerkiksi seuraavasti:

VUONNA 1919 edustaja Niilo Liakka puolusti »kapinavankien» armahtamista perustaen näkemyksensä tuomarinohjeisiin:

»Mielestäni tuomarinohjeista saapi johtoa tällaisen asian käsittelemiseen. Tuomarinohjeet m.m. sanovat »Kaikkeaa lakia on älyllä käytettävä, sillä suurin oikeus on suurin vääryys ja oikeudessa pitää olla armo mukana». Toisessa paikassa sanotaan: »yhteisen kansan hyöty on paras laki, ja sen tähden, mikä havaitaan yhteiselle kansalle hyödylliseksi, se pidettäköön lakina vaikka säädetyn lain sanat näyttäivät toisin käskävän.»»

VUONNA 1979 edustaja Christoffer Taxell etsi tukea tuomarinohjeista miettiessään, hyväksyykö puhemiehen toiminnan, tämä kun oli kieltäytynyt esittelemästä edustaja Vennamon lausumaehdotusta:

»Kun kysymys on kansanedustajalle niinkin perustavaa laatua olevasta oikeudesta kuin oikeudesta tehdä ehdotuksia, olen omasta puolestani valintatilanteessa, jossa on kysymys vapauttamisen ja tuomitsemisen välillä. Vanhoja tuomarinohjeita noudattaen olen ollut vapauttamisen kannalla ja puoltanut, että ehdotus otetaan käsiteltäväksi.»

Lakikirjan ja tuomarinohjeiden kunnioitus ei kuitenkaan kaikille kansanedustajille aina ole ollut mahdollista. Edustaja Santeri Mäkelä purki turhautumistaan säädettyyn lakiin kansalaissodan alla vuonna 1917:

»Nämä säännökset, nämä kuolleet kirjaimet, nämä paperipalaset, ne ovat niitä tekijöitä, joiden tähden tämän kansan täytyy kuolla nälkään, joiden tähden kansan elämän täytyy tukahtua, joiden tähden kansan vapauden täytyy hävitä tästä maasta.»

Kansalaispalautteessa, jota on hyvin runsaasti tullut kansanedustajille ja ministeriöön, on kovasti vedottu Raamatun teksteihin. Itse en aio samaa harrastaa, mutta ainakin sen olen näistä teksteistä havainnut, että Johanneksen evankeliumin sanoma rakkauden ensisijaisesta käskystä ja toiveesta kansalaisten elämässä on päässyt unohtumaan näiltä Raamatun siteeraajilta. Toivoisin, että tässä keskustelussa pysytään ehkä kuitenkin näitten perimmäisten oppien äärellä tarkemmin.

• OIKEUSMINISTERI JOHANNES KOSKINEN EDUSKUNNASSA VUONNA 2001 •

Yhteenkään toiseen kirjaan ei ole eduskuntakeskusteluissa viitattu niin usein kuin **Raamattuun**.

Kansanedustajat ovat vedonneet Raamattuun perustellakseen ja puolustaakseen omaa poliittista näkemystään. He ovat viitanneet Raamattuun myös arvostellakseen poliittisia vastustajiaan. Erityisen tyypillistä tämä on ollut vasemmistopuolueiden kansanedustajille. He ovat usein viitanneet Raamattuun osoittaakseen, kuinka oikeiston edustajat ovat toimineet vastoin kristillistä näkemystä. Edustaja K.H. Wiik sanoi vuonna 1938:

»Taantumuksen esitaistelijat eivät mielellään kuule, että eduskunnassa käytetään Raamatun sanoja. Ja se on ymmärrettävää kyllä, sillä Raamattu on täynnä sanoja, jotka kääntyvät heidän pahoja tekojansa vastaan.»

Raamatun asemaa on eduskunnassa suojeltu. Puhemiehiet ovat pitäneet sopimattomana käytöksenä, jos kansanedustajat ovat sanoneet jonkun lukevan lakia kuin »piru raamattua». Vasta viimeisten vuosikymmenten aikana tätä kielikuvaa eduskuntakeskusteluissa on voinut käyttää huomautuksesta.

Monet pappisedustajistakin ovat varoitelleet, että edustajien ei tule liikaa vedota Raamattuun maallisten asioiden hoitamisessa. Tästä huolimatta monet eduskuntakielen keskeisistä kielikuvista ovat peräisin Raamatusta. Farisealaisuus on esimerkiksi eduskuntahistorian käytetyin po-

liittinen syytös. Sillä on tarkoitettu sitä, että poliittinen vastustaja toimii todellisuudessa päinvastoin kuin puhuu. Kuten edustaja Aulis Juvela arvosteli Kristillisen liiton kansanedustajia vuonna 1977:

»Palautuu mieleen budjettikeskustelu, jossa meidän ryhmän taholta tehtiin useita ehdotuksia pienten eläkkeitten korottamiseksi, mutta kristillisen liiton edustajat äänestivät kylmästi ja tunteettomasti niitä vastaan. Tuntuu hiukan kaksinaamaiselta, farisealaiselta, kuulla nyt kristillisen liiton puhuvan eläkeläisten puolesta.»

Raamatun teksteihin on vedottu erityisesti silloin, kun vaikeina aikoina on etsitty kansallista yhtenäisyyttä ja sovintoa. Suomen poliittisen historian kannalta Raamatun tärkein teksti on Saarnaajan kirja:

»Kaikella on määrähetkensä, aikansa joka asialla taivaan alla. Aika on reväistä rikki ja aika ommella yhteen. Aika on olla vaiti ja aika puhua. Aika rakastaa ja aika vihata. Aika on sodalla ja aikansa rauhalla.»

Kun kansalaissodan jälkeen kansanedustajat alkoivat puhua kansan eheytymisestä, he vetosivat juuri Saarnaajan kirjaan. Edustaja Frans Kärki puolusti näillä sanoilla vankien armahtamista:

»Niin kuin on aika vihastua ja aika armahtaa, niin on näitäkin onnettomia aikoja seurannut armahdusten kausi. Nyt olisi laajennetun armahduksen aika!»

Senaattori, kansanedustaja Oskari Tokoin (1873–1963) kulunut raamattu.

© SKOY

»VALHE, EMÄVALHE, TILASTO –
MINISTERIN VAKUUTUS»

*Kuinka pätevä tämä tilasto on,
en tunne, mutta tilastoillahan on se
hyvä ominaisuus, että niiden avulla
voi todistaa melkein mitä vain.*

• KANSANEDUSTAJA SAKARI HONKALA EDUSKUNNASSA VUONNA 1933 •

Vuonna 1879 julkaistiin Suomen ensimmäinen Tilastolli-
nen vuosikirja.

Tämä kirja on monelle kansanedustajalle ehdoton auk-
toriteetti, johon usein vedotaan poliittisessa keskustelussa.
Kuten edustaja Hilja Riipinen sanoi perustellessaan laki-
aloitettaan yksityisoppikoulujen tukemisesta vuonna 1937:

»Lakialoitteeni perustelussa olevia numeroita on väitetty
vääriksi. Olen ottanut luvut Tilastollisesta vuosikirjasta. Jos
Tilastollinen vuosikirja ei puhu totta, ei se ole minun syyini tai
meidän muiden, jotka olemme tottuneet luottamaan Tilastol-
liseen vuosikirjaan.»

Kansanedustajat epäilevät hyvin herkästi, että erilaisia
tilastotietoja käytetään poliittisen manipulaation välineenä.
Työväenliikettä lähellä olevat kansanedustajat ovat epäil-
leet työnantajien keräämien tilastotietojen luotettavuutta;
työnantajia ja yrittäjiä lähellä olevat kansanedustajat puo-
lestaan ovat epäilleet ammattiyhdistysliikkeen keräämiä ti-
lastoja. Joskus on myös väitetty, että hallitus tietoisesti hi-
dastaa tai jopa estää epämiellyttävien tilastotietojen julkai-
semisen. Näin tapahtui esimerkiksi vuonna 1933, jolloin
SDP:n edustaja Matti Turkia väitti hallituksen tietoisesti es-
tävän työntekijöiden tapaturmatilastojen julkaisemisen:

»Me saamme tapaturmatilaston vuodelta 1930 vasta
vuonna 1934, ja vuoden 1931 tilasto valmistuu vasta 1935. Mik-
si tätä tilastoa viivytellään neljä vuotta? Onko se pakosta?»

Tilastotietojen politisoitumisesta hyvä esimerkki on vuo-
delta 1987, jolloin edustaja Jukka Gustafsson teki minis-
terille suullisen kysymyksen työaikatilastojen laskenta-
perusteiden yhtenäistämisestä. Kysymyksen taustalla oli
Kansainvälisen työjärjestön ILO:n vuosikirjassa esitetty
tilasto, jonka mukaan teollisuuden työaika oli Suomessa
maailman lyhin. Gustafssonin mukaan »työnantajat pyr-
kivät tietoisesti käyttämään mielipiteiden muokkaamiseen
ILO:n tilastoa torjuakseen työntekijöiden työajan lyhennys-
vaatimuksia.» Gustafssonin mielestä luotettavampaa tie-
toa työajoista löytyi mm. Metalliteollisuuden keskusliiton
tilastoista.

Tilastoja voidaan politiikassa tulkita hyvin tarkoituk-
senmukaisesti. Aina on myös löydettävissä tilasto, joka
osoittaa poliittisen vastustajan argumentin vääräksi. Esi-
merkiksi vuonna 1920 sosialidemokraattien kansanedusta-
ja Matti Lassila etsi tukea Saksan liiketilastoista aina vuo-
delta 1907 asti osoittaakseen, että Suomessa suurtilalliset
hyötyvät eniten elintarvikkeiden korkeista hinnoista.
Puhemies kuitenkin kielsi saksalaisen tilaston yksityis-
kohtaisen tarkastelun todeten, että »mielestäni saksalainen
tilasto ei valaise tätä asiaa ollenkaan. Kehotan puhujaa puhu-
maan asiasta.»

Kansanedustajien keskuudessa on pitkään kiertänyt
sanonta »valhe, emävalhe, tilasto – ministerin vakuutus.»

216

XIII. OPETUSTOIMI.

188. Oppikoulujen kustannukset lukuvuosina 1909—1935.

Kostnaderna för lärdomsskolorna läsåren 1909—1935.

Economie des écoles secondaires: années scolaires 1909—1935.

Luku- vuonna Läsår Années scolaires	Kustannuksia kaikkiaan — Summa kostnader <i>Frais total</i>							Kustannuksia keskimäärin oppilasta kohden Genomsnittskostnader per elev — <i>Dépense moyenne par élève</i>												
	Valtion kouluissa I statsskolor <i>Ecoles de l'Etat</i>		Yksityiskouluissa I privatskolor — <i>Ecoles privées</i>				Yhteensä — Summa <i>Total</i>	Valtion kouluissa I statsskolor <i>Ecoles de l'Etat</i>			Yksityiskouluissa I privatskolor — <i>Ecoles privées</i>									
			Kaikkiaan Inalles <i>Total</i>		Siitä valtion- apua Därav stats- understöd <i>Dont subven- tion de l'Etat</i>						Kaikkiaan Inalles <i>Total</i>			Siitä valtionapua Därav statsunderstöd <i>Dont subvention de l'Etat</i>						
	S. — F.	R. — Sv.	S. — F.	R. — Sv.	S. — F.	R. — Sv.		S. — F.	R. — Sv.	Yhteensä Summa <i>Total</i>	S. — F.	R. — Sv.	Yhteensä Summa <i>Total</i>	S. — F.	R. — Sv.	Yhteensä Summa <i>Total</i>				
	1 000 mk							Mk												
1909—10	2 867	1 399	1 949	994	1 058	435	7 209	380	422	393	210	281	229	114	123	116				
1915—16	3 528	1 591	2 523	1 247	1 411	482	8 889	424	445	430	260	308	273	145	119	138				
1920—21	19 404	7 610	15 354	7 681	11 401	5 151	50 049	1 680	1 791	1 710	1 296	1 561	1 374	962	1 047	987				
1925—26	45 305	15 470	36 137	13 822	24 281	8 906	110 734	2 609	3 268	2 750	2 090	2 587	2 208	1 405	1 667	1 467				
1928—29	55 447	16 283	44 737	13 582	29 056	8 598	130 049	2 911	3 479	3 023	2 318	2 815	2 418	1 506	1 782	1 561				
1929—30	62 062	17 852	46 286	14 510	29 724	8 683	140 710	3 112	3 891	3 258	2 406	3 013	2 528	1 545	1 803	1 597				
1930—31	66 750	18 367	46 830	15 133	30 864	8 929	147 080	3 181	3 997	3 328	2 446	3 178	2 592	1 612	1 875	1 665				
1931—32	65 326	18 008	44 257	14 826	28 592	8 418	142 417	3 031	3 877	3 181	2 355	3 060	2 500	1 522	1 737	1 566				
1932—33	64 692	17 612	42 254	14 603	26 576	7 854	139 161	3 080	3 983	3 237	2 210	2 951	2 362	1 390	1 587	1 431				
1933—34	64 352	17 154	43 302	14 588	27 581	7 906	139 396	3 070	4 077	3 239	2 224	2 974	2 375	1 416	1 612	1 456				
1934—35	65 638	17 181	44 879	14 991	28 444	7 978	142 689	3 157	4 293	3 341	2 239	3 128	2 411	1 420	1 665	1 467				

Ote Tilastollisesta vuosikirjasta vuodel-
ta 1935. Tämän tilaston perusteella Hilja
Riipinen teki aloitteen yksityisoppikou-
lujen rahoituksen lisäämisestä.

Jättäkää Mika Waltarille nuo romaanit!

· KANSANEDUSTAJA MAURI RYÖMÄN VÄLIHUUTO EDUSTAJA ANNALALLE VUONNA 1945 ·

Kaunokirjallisuudesta peräisin olevat ilmaukset ovat tärkeä osa kansanedustajien poliittista sanavarastoa.

Osa näistä ilmauksista on juurtunut hyvin syvästi poliittiseen kulttuuriimme. Esimerkiksi Aleksis Kiven **Seitsemästä veljeksestä** peräisin olevaa kielikuvaa Impivaarasta on käytetty eduskunnassa koko yksikamarisen eduskunnan ajan. Vuonna 1918 edustaja Vilku Joukahainen rinnasti RKP:n politiikan impivaaralaisuuteen: *»Minusta näyttää siltä, niin kuin ruotsalaisemme kannattaisivat Jukolan veljesten ajatuskantaa Impivaarassa, kun he sanoivat keskenänsä, että menköön nurin vaikka koko maailma, kun vain pelastuu Impivaara ja sen seitsemän poikaa.»* Vuonna 2010 edustaja Johanna Sumuvuori käytti samaa kielikuvaa puhuessaan eurooppalaisesta vakauttamispaiketista: *»Suomella, joka on mukana eurooppalaisessa yhteistyössä ja rahaliitossa, ei ole paluuta mihinkään myyttiseen impivaaraan.»*

Eduskunnan pöytäkirjoista käy ilmi, kuinka tietyt teokset vähitellen muuttuvat osaksi koko kansan kirjallista perintöä. Väinö Linnan **Tuntematon sotilas** julkaistiin vuonna 1954. Julkaisemisen jälkeisinä vuosina teokseen ei juuri viitattu, vaikka kansanedustajat hyvin nopeasti ymmärsivät teoksen arvon ja kohottivat kirjoittajan Runebergin, Kiven ja Eino Leinon rinnalle suomalaisen kirjallisuuden mestariksi. Vähitellen sosialidemokraattiset kansanedustajat alkoivat lainata puheissaan Tuntematonta sotilasta. Hiljalleen kirjailijaan ja teokseen liittyvät poliittiset jännitteet haalistuivat. 1980-luvulta lähtien myös muut kuin vasemmistolaiset kansanedustajat ovat käyttäneet teosta puhuessaan vaikkapa johtajuudesta tai suomalaisuudesta. Vuonna 1988 edustaja Seppo Kääriäinen rinnasti Holkerin hallituksen kapteeni Lammioon ja oppositiossa olleen keskustan Antti Rokkaan:

»Holkerin hallituksen ja keskustan suhdetta kuvaa seuraava katkelma Väinö Linnan Tuntemattomasta sotilaasta. Siinä kapteeni Lammio ja alikersantti Rokka ottavat yhteen tällä tavalla. Lammio aloittaa yhteenoton sanomalla: »Sano-kaapa minulle Rokka, mistä te löytäisitte komppaniapäällikön, joka sietäisi niin paljon kuin minä olen teiltä sietänyt.» Ja Rokka vastaa: »Hhe, järkevästi. Nyt sie puhut just ko siun pelissäis ois jottai järkee olt. Et sie kuule ole noin harkitust mieltint ko sie olet rähjänt. Ommii mielitekojais sie ott seu-

rant etkä mittää periaatteit.» Hallituksella on nimittäin sellainen asenne, että vain sillä on hallussaan ainoa oikea tieto ja ainoa oikea mielipide.»

Aleksis Kiven Seitsemän veljestä ja **Nummisuutarit** sekä Väinö Linnan Tuntematon sotilas ja **Täällä Pohjan-tähden alla** ovat olleet siteeratuimpia kaunokirjallisia teoksia kansanedustajien puheissa. Joskus jokin ajankoh- tainen kirja saattaa saada hetkeksi hyvin tärkeän osan kansanedustajien retoriikassa.

Kansanedustajat viittasivat 1980-luvun lopulla usein esimerkiksi Matti Pulkkinen teokseen **Romaanihenkilön kuolema** (1985) puhuessaan kehitysavusta tai Suomen ulkopoliitiikasta. Vuonna 1986 edustaja Ville Komi aloitti puheensa hallituksen kehitysyhteistyökertomuksesta seuraavasti:

»Matti Pulkkinen on kirjallaan Romaanihenkilön kuo- lema saanut aikaan tässä maassa jonkin verran hämmenny- nyttä keskustelua. Jotkut ovat ehkä ilahtuneina ajatelleet, et- tä tässä se nyt on kerrottu: avun saajat ovat sittenkin tyhmiä laiskoja mutakuonoja, jotka eivät osaa mitään eivätkä ym- märrä mitään; heille ei pidä antaakaan mitään. Tosin tämä ei ole sitä, mitä Matti Pulkkinen ymmärtääkseni on kirjallaan halunnut sanoa. Ymmärtääkseni hän on halunnut repiä rikki kiiltokuvia. Se on hyödyllistä, sillä kiiltokuvien varaan ei voi rakentaa mitään kovin järkevää.»

On luonnollista, että Suomen eduskunnassa kansan- edustajat käyttävät lähinnä kotimaista kirjallisuutta retori- sena tukena.

Eduskunnassa on kuitenkin ollut myös kansanedus- taja, jotka hyvin laajasti ovat hallinneet maailmankirjalli- suutta. Eräs tällaisista itseoppineista kirjallisuuden harras- tajista oli vuosina 1933–1941 kansanedustajana toiminut Elsa Metsäranta, joka puhuessaan saattoi sujuvasti sitee- rata Victor Hugoa, Leo Tolstoita, Fjodor Dostojevskia, Romain Rollandia ja Heinrich Heinea. Puhemies puuttui usein hänen pitkiin kirjainaukiuksiinsa:

»Viitaan tässä yhteydessä maailmankuulun kirjailijan Victor Hugon tunnettuun yhteiskunnalliseen romaaniin Kurjat, jossa hän puhuu ihmisyydestä ihmisille. Pyydän saada lukea...

Puhemies: Onko tällä mitään yhteyttä tämän budjetin pääluokan kanssa ?»

Väinö Linna (1920–1992) luovuttaa presidentti J.K. Paasikivelle Tuntematoman sotilaan.

© Caj Bremer / Lehtikuva

Johanna Sumuvuori (s. 1976) lukee istunnossa kansanedustajien luku- salista lainattua kirjaa.

© Pekka Sakki / Lehtikuva

*Omaishoitajan väsymystä kuvaa
erittäin hyvin Heli Laaksosen
lyhyt runo »Lehm ja koiv«:*

*»Mää tahro olla lehm koiv al.
Mää en tahro olla luav.*

*Mää en tahro oppi uut taitto-ohjelma.
Mä en tahro selvittä äit-tytär suhret.
Mä en tahro vierä sitä kirjet posti.
Mä en tahro soitta Kelan tätil.*

Antakka mu olla lehm koivu al.»

· KANSANEDUSTAJA VIRPA PUISTO EDUSKUNNASSA VUONNA 2004 ·

Usein eduskuntaan on valittu kansanedustajaksi myös runoilija. Wilhelmi Malmivaara, Santeri Mäkelä, Hilja Pärssinen, Pietari Salmenoja, Juho Mäkelä, Kullervo Rainio, Claes Andersson, Tommy Tabermann ja Anni Sinnemäki ovat kansanedustajina toimineita runoilijoita.

On myös kansanedustajia, jotka poliittisen uransa aikana ovat julkaisseet runokirjan. Esko-Juhani Tennilä julkaisi useita runokokoelmia, Katri Komi teoksen **Sisua, särmää ja sydäntä**.

Vaikka kansanedustajat eivät itse kirjoittaisikaan runoja, monet heistä ovat käyttäneet runoutta retorisena teokeinona. Vuonna 1983 edustaja Martti Ratu arvosteli koomuslaista talouspolitiikkaa siteeraamalla Eino Leinoa:

*»Niin kuin suuri siellä on pientä
kaatuminen kasvamista,
kauravelli lihalientä, kansa epäkansallista.»*

Hänen arvosteluunsa vastasi Riitta Uosukainen – siteeraamalla myös Eino Leinoa:

*»Haavat suuret, haavat pienet,
aika kaikki kutoo arpeen.
Mitkä liekin miekan laadut,
taisteloss’ on hymy tarpeen.»*

William Shakespearen **Hamletia**, Johan Ludvig Runebergin **Lotta Svärdiä**, Uuno Kailaan **Rajaa** ja Paavo Haavikon **Synnyinmaata** on usein kuultu täysistunnossa. Erityisen siteerattu runo on kuitenkin ollut Otto Mannisen **Rauhanmies**:

*»Kun voit, niin nuku untasi
Sun valvoo eduskuntasi
Mut turhat haaveksuntasi
ne suista sukkelaan.*

*Kyll’ asiat ne hoitelee
Ja rattaat rasvaa, voitelee
Ja veroruoskin roitelee
Sun nahkaas naukuvaa.»*

Joskus kansanedustajat ovat myös saattaneet pukea poliittisen tilanteen runoksi. Vuonna 1922 budjettikeskustelun yhteydessä edustaja Elis Furuhielm muotoili runona oman ehdotuksensa:

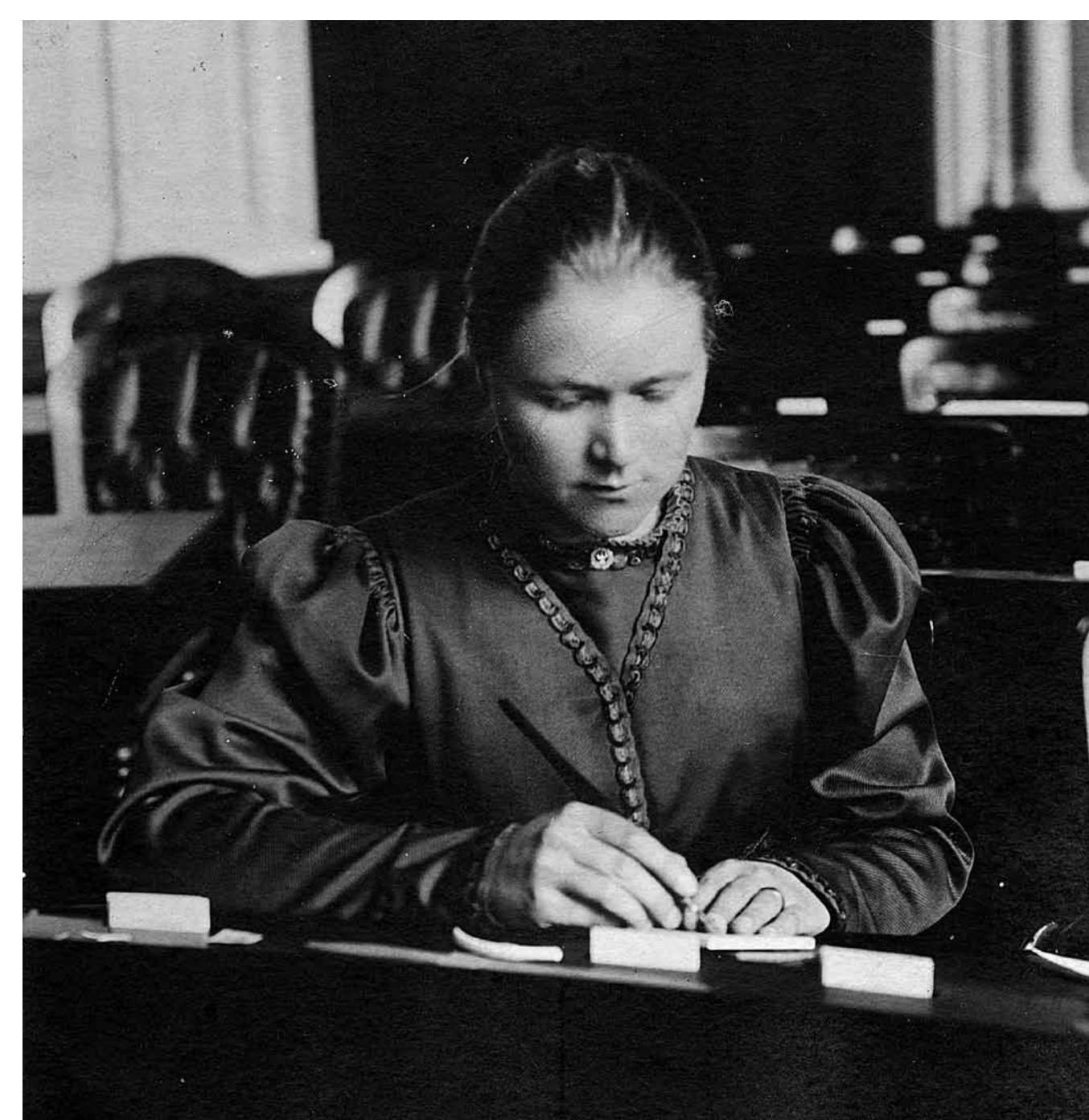
*»Icke skall riksdagen avgöra tvister
Mellan idister och esperantister
Vi äro ju inga specialister!
Båda hava förtjänster och brister.
Mislyckat nog det därför förvisst är
Att giva ett anslag åt esperantister,
Men lämna å sido herrar idister.
Ger man åt en, blir det andra bister
och utan allt tvivel han råkar i klister...
Jag understöder därför magister
Eklunds förslag om en peng åt idister.
Slutligen föreslår dessutom jag ett
Anslag å 5,000 mark åt Brage.»*

Runojen retorinen käyttö ei aina kuitenkaan ole saanut kiitosta. Suomalaisessa poliittisessa kulttuurissa on arvostettu asiapoliitikkoja, jotka perustavat puhumisensa faktoihin ja tutkittuun tietoon. Runoilemista on pidetty poliittisen asiapuhumisen vastakohtana. Kansanedustajia onkin saatettu arvostella liiallisesta kaunopuheisuudesta ja turhasta »lyriikasta.» Kuten edustaja E.N. Setälä sanoi jo vuonna 1918:

»Politiikkaa enemmän ymmärtävät miehet ovat aina vakuuttaneet, että politiikassa merkitsevät ainoastaan todellisuusarvot, realiteetit. Vanhat poliitikot ovat tuskin osanneet sanoa halveksuvampaa sanaa vastustajastaan kuin että hänen puheensa on lyriikka.»

Eduskuntatyön jättävä puhemies Riitta Uosukainen (s. 1942) lopettaa jäähyväispuheensa valtiopäivien päättäjaisissä 11.3. 2003 lukemalla otteen Hermann Hessen **Lasihelmipelistä**. »Kuulijani, runolla olen eduskuntaan tullut ja runolla lähdän.»

Kansanedustaja Hilja Pärssinen (1876–1935) kuvattuna eduskunnan istuntosalissa Palokunnantalolla Helsingissä vuonna 1907. Pärssinen julkaisi omalla nimellään tai pseudonymillä Hilja Liinamaa kymmenen runoteosta.

EDUSKUNTA KIELEN JA KIRJALLISUUDEN KEHITTÄJÄNÄ

*Kirjallisuuden maailma, jos mikään,
on sellainen kuningaskunta, jossa kukaan
ei saa kansalaisoikeutta ainoastaan
äänilippunsa nojalla, ja jossa hallitus-
valtaa ei ole kenelläkään muulla kuin
sillä, jolla henkistä etevyyttä on.*

· KANSANEDUSTAJA HILDA KÄKIKOSKI VUONNA 1907 ·

Eduskunta ei ole ainoastaan lakiasäättävä valtioelin vaan myös kulttuuri-instituutio. Eduskunta päättää monin tavoin suomalaisen kulttuurin rahoituksesta ja lainsäädännöstä, mutta sillä on ollut myös kulttuuritehtäviä.

Kuuluisin näistä lienee Antellin kokoelman ylläpito. Vuodesta 1894 lähtien eduskunnan alainen valtuuskunta ohjasi H.F. Antellin lahjoittaman arvokkaan ja suuren raha-, mitali- ja taidekokoelman kehittämistä. Vuonna 1977 Antellin kokoelma siirrettiin kokonaisuudessaan Museo-
viraston hallintaan.

Eduskunta on tärkeällä tavalla vaikuttanut myös suomen kielen kehitykseen. Yksikamarisen eduskunnan alkuaikoina suomalainen lakikieli ei ollut vakiintunutta. Suomen- ja ruotsinkieliset säädökset saattoivat kielellisesti erota toisistaan, valtioinstituutiot saattoivat valtapoliittisista syistä nimittää toisiaan epäjohdonmukaisesti ja säädöskielen termit saattoivat vaihtua jopa samassa lakitekstissä. Lakikielen vakiintuminen ei olisi ollut mahdollista, elleivät eduskunnan valiokunnat olisi yhdenmukaistaneet terminologiaa.

Lakikielen kehittäminen oli perusteena myös silloin, kun eduskunta vuonna 1927 hyväksyi edustaja Antti Kukkonen aloitteen kirja- ja sivistyskielen kantasanakirjan aikaansaamisesta. Aloitteentekijän mielestä »*kansan kieli on aina kehityksen alainen ja juuri tällaisen sanaston valmistumisen kautta ohjattaisiin kehitystä oikeaan suuntaan.*» Aloitteen pohjalta valmistui kuusiosainen **Nykysuomen sanakirja** vuosina 1951–1961. Sillä oli pitkään keskeisin asema suomenkielen huollossa.

Eduskunta on vaikuttanut keskeisesti myös suomenkielisen kauno- ja tietokirjallisuuden julkaisemiseen. Ensimmäinen yksikamarinen eduskunta hyväksyi määrärahan »suomenkielisen kirjallisuuden kartuttamiseksi.» Määrärahan perusteella tuettiin »kansalliskirjallisuuden arvoa ja korkeampaa sivistystä kehittävien» teosten julkaisemista ja kääntämistä. Eduskunnan myöntämistä määrärahoista muodostui pysyvä Suomalaisen kirjallisuuden edistämisrahasto. Eduskunta tarkasti vuosittain edistämisrahaston toimintakertomuksen ja sivistysvaliokunnan yhteydessä toiminut kirjallisuusjaosto saattoi jopa ottaa kantaa eri teosten sivistykselliseen arvoon ja merkitykseen.

Kirjallisuuden edistämisrahasto tuki hyvin laaja-alaisesti eri tieteenalojen kirjallisuuden julkaisemista, kuten myös suomenkielisen kaunokirjallisuuden levittämistä. Esimerkiksi vuonna 1937 edistämisrahasto tuki mm. seuraavien kirjojen kirjoittamista, julkaisemista tai kääntämistä:

Professori Erik Ahlman:
Metafyysillisten käsitysten arvoperusta

Professori J.E. Salomaa:
Yhdysvaltain historia

Professori Oskari Routala:
Puukemia ja puukemiallinen teollisuus

Julian Huxley:
Simple Science (kääntäminen suomeksi)

Professori Yrjö Ruutu:
Yleinen valtiosääntöoppi

Kirjailija Yrjö Jylhä:
Shakespearen Romeo ja Julia (kääntäminen suomeksi)

J.L. Peret:
F.E. Sillanpään Nuorena nukkunut (kääntäminen ranskankielelle)

Nykysuomen sanakirja sai alkunsa edustaja Antti Kukkonen eduskunta-aloitteesta. Toimitus työskentelee vuonna 1941 Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran talossa. Seinällä laatikoissa sanakirjan aineistoa.

© Esa Hilli / Eduskunta

Lue koko kirja!

• VÄLIHUUTO JARRUTUSKESKUSTELUSSA VUONNA 1935 •

Kansanedustajat voivat käyttää kirjoja myös välineinä, joilla tehdään politiikkaa.

Yksikamarisessa eduskunnassa on järjestetty kuusi jarrutuskeskustelua, joiden tarkoituksena on ollut hidastaa tai estää ei-toivottujen lakien läpimeno.

Kirjoilla on ollut tärkeä merkitys jarrutuskeskusteluissa, joissa kansanedustajat ovat tietoisesti pitäneet mahdollisimman pitkiä puheenvuoroja. Eduskunnan puhemiehet eivät ole hyväksyneet kirjojen läpilukemista, mutta pitkien tekstikohtien siteeraaminen on ollut täysistuntokeskusteluissa sallittua.

Jarrutuskeskusteluissa on voinut käydä jopa niin, että kansanedustajat ovat hidastaneet puherytmiään kuluttaakseen mahdollisimman paljon aikaa. Näin tapahtui esimerkiksi vuoden 1935 jarrutuskeskustelussa, kun osa kansanedustajista tahtoi estää Helsingin yliopistoa koskevan lain säätämisen. Lakia jarruttava edustaja Juho Paksujalka hidasti puheensa lukemisen tavaamiseksi, minkä johdosta puhemies antoi huomautuksen:

»Sen huomiota herättävästi hidastelevan tavan johdosta, millä puhuja esittää lausuntoaan, on minun muistutettava, että edustajan tulee esiintyä vakaasti ja arvokkaasti.»

Vuonna 1994 EU-jarrutuskeskustelun yhteydessä edustaja Vesa Laukkanen piti eduskuntahistorian pisimmän puheen: kuusi ja puoli tuntia. Hän siteerasi puheessaan *Raamattua* ja sellaisia kirjoja kuin *The New Protectionism, International Trade and the Future of the West* ja *For the Common Good*. Näiden puheiden aikana kansanedustajien oli jatkuvasti oltava läsnä eduskunnassa. Myös monet puheita kuunnelleet kansanedustajat lukivat kirjoja, kuten edustaja Raimo Vuoristo kertoi:

»Pitkien puheiden aikana itse kukin toimi ja touhusi tavallaan, kuten olemme ehkä kuulleet ja tiedämme. Itse luin muutamia kirjoja sinä aikana ja yksi kirja, jonka luin, oli Anne Friedin uusin kirja *Kaipauksen hiljaiset äänet*.»

Kansanedustajat voivat eduskunnassa käyttää kirjoja myös teatraalisesti puheiden tehosteena – tai jopa pelotteena.

Vuonna 1973 edustaja J. Juhani Kortessalmi otti istuntoon mukaansa Raamatun, laittoi käden sen päälle ja vannoi varapuhemiehen olleen humalassa johtaessaan puhetta:

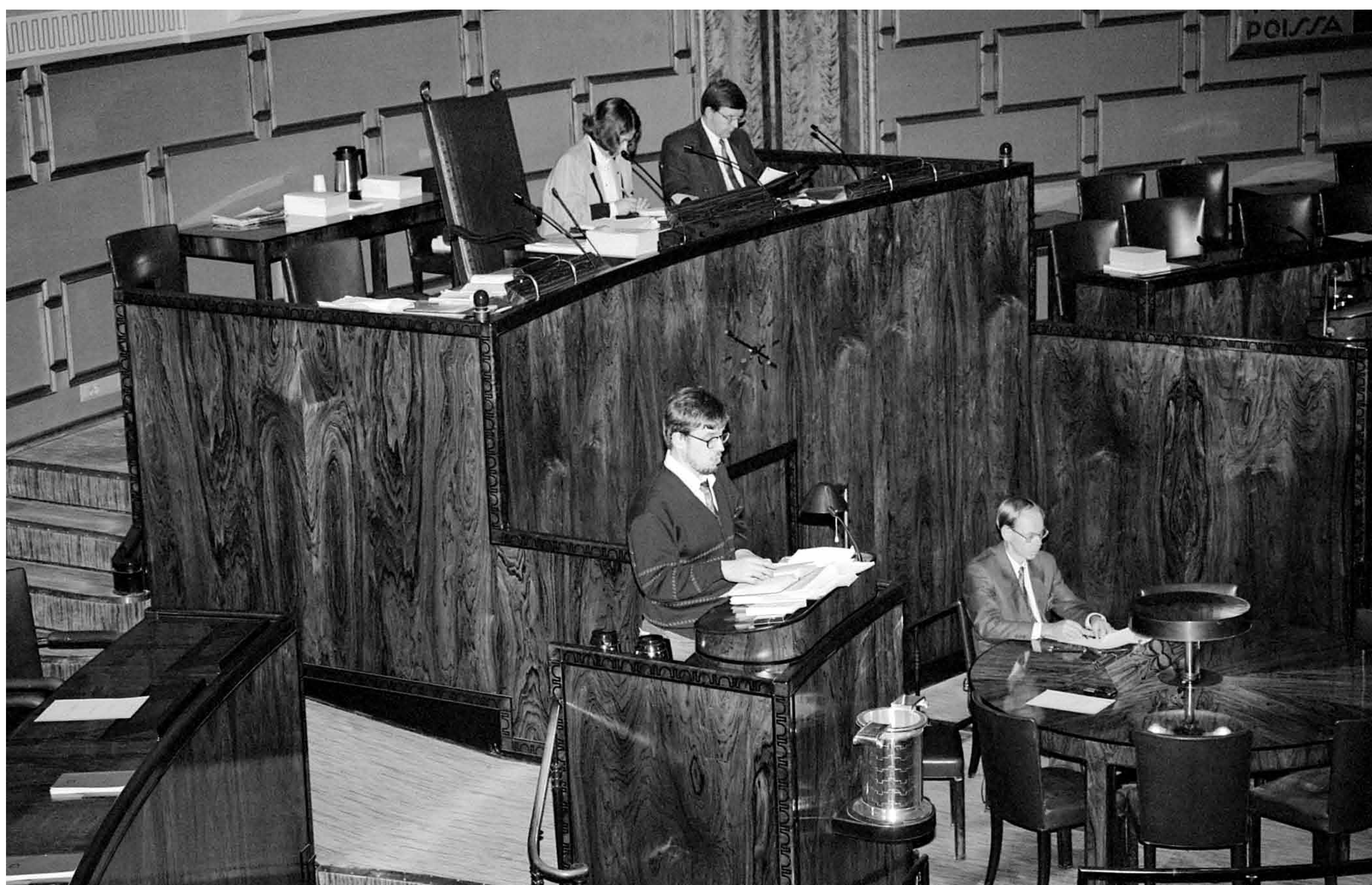
”Herra puhemies! Te näette, tässä on Raamattu, minä panen käteni Raamatun päälle ja todistan. (Ensimmäinen varapuhemies koputtaa). Minun on oikeuden ja totuuden (Ensimmäinen varapuhemies koputtaa) nimessä sanottava, että...»

Ensimmäinen varapuhemies: »Kiellän puhujaa jatkamasta.»

Kun Kortessalmi meni seuraavan kerran puhumaan, salista kuului välihuuto:

»Ota Mooseksen laki mukaan!»

Vuonna 1990 ilmestyi Christopher Andrewin ja entisen agentin Oleg Gordievskyn kirja Neuvostoliiton turvallisuuspoliisin toiminnasta ja kansainvälisistä yhteyksistä: *KGB: The Inside Story of its Foreign Operations from Lenin to Gorbachev*. Kirja oli painettu räikeänpunaiseen kansipaperiin. Kun kirja ilmestyi, edustaja Tuure Junnila saapui täysistuntoon kantaen sitä näyttävästi mukanaan. Junnila pyysi puheenvuoroa ja esitteli puhujalavalta kirjaa, vaikka ei siihen sillä kertaa viitannutkaan. Silminnäkijöiden mukaan täysistuntosalin äärimmäinen vasen laita jähmettyi ja hiljeni, kun se katsoi Junnilan esiintymistä. Kaikille tuli selväksi, että ulkopoliittisessa keskustelussa oli alkanut uusi aikakausi. Vielä tuossa vaiheessa ei tiedetty, miten Moskovan arkistojen mahdollinen avautuminen vaikuttaisi Suomen politiikkaan.

Kansanedustaja Vesa Laukkanen (s. 1956) pitämässä jarrutuspuhetta Suomen EU-jäsenyykeskustelussa eduskunnan täysistunnossa 5.11.1994.

© Vesa Lindqvist / Eduskunta

TAMMINIEMI VAI VETEEN PIIRRETTY VIIVA?

*Lainaan Paasikiveltä yhden lauseen –
Suomen ulkopoliitikassa on kaikkea
hallitsevana maamme suhde suureen
itäiseen naapuriimme Neuvostoliittoon.*

· KANSANEDUSTAJA SEPPÖ TOIVIAINEN VUONNA 1981 ·

Eduskunta hyväksyi 28.4.1948 sopimuksen ystävydestä, yhteistoiminnasta ja keskinäisestä avunannosta Suomen ja Neuvostoliiton välillä.

Aina 1990-luvulle asti suomalainen ulkopoliittinen keskustelu keskittyi YVA-sopimukseen. Sopimuksen artiklojen tulkinnasta syntyi laaja kirjallisuus. Kansanedustajat käyttivät kirjallisuutta yrittäessään joko luoda mahdollisimman oikeaoppisen tulkinnan sopimuksen artikloista – tai pyrkiessään laajentamaan Suomen ulkopoliittista liikumavaraa tulkitsemalla artikloja vapaammin.

Presidentit J.K. Paasikivi ja Urho Kekkonen olivat ulkopoliitiikan johtajina myös sopimuksen keskeisimmät tulkitsijat. Kansanedustajat lainasivat ja siteerasivat jatkuvasti heidän teoksiaan. Ulkopoliittiselle keskustelulle tyypillistä oli niin YVA-sopimuksen kuin myös sitä tulkitsevien teosten äärimmäisen tarkka lähiluku, jossa kiinnitettiin huomiota niin sanajärjestykseen, yksittäisiin sanoihin kuin välimerkkeihinkin.

Tavallista oli se, että kansanedustajat lukivat eduskunnan istunnossa sanatarkkoja siteerauksia eri teoksista osoittaakseen joko oman ulkopoliittisen luotettavuutensa tai langettaakseen epäilyksen poliittisen vastustajan neuvostovastaisuudesta. Vuonna 1963 kokoomuksen puheenjohtaja, kansanedustaja Jussi Saukkonen, kertoi, kuinka juuri kokoomuksen eduskuntaryhmästä löytyivät uskollisimmat Paasikiven ulkopoliittisen linjan tukijat. Poliittinen vastustaja, SKDL:n Kalevi Kilpi, vastasi puheenvuoroon lukemalla otteen Paasikiven muistelmista **Toimintani Moskovassa ja Suomessa 1939–1941**:

»Paasikiven katkeruus omaa puoluettaan kohtaan tuli julkiseksi monella eri tavalla. Eihän tarvitse muuta kuin ottaa esille kirjastosta Paasikiven muistelmat. Paasikivi kirjoittaa näin: »olisi odottanut, että eduskunnan porvarilliset jäsenet olisivat osanneet katsoa asioita järkevältä todelliselta kannalta. Itse asiassa järkevää ulkopoliittista ajattelua oli tuskin ollenkaan näiden piirien keskuudessa.»»

Kilven puheen jälkeen osa kokoomuksen edustajista kiihuhti Eduskunnan kirjastoon tarkistamaan kirjasta, siteerasiko Kilpi kirjoittajaa oikein.

Suomen poliittisessa historiassa kahdella kirjalla on ollut erityisen suuri merkitys ulkopoliittiseen keskusteluun.

Urho Kekkosen **Tamminiemi** (1980) tiivistä presidentin näkemyksen Suomen ulkopoliitikasta. Eduskuntakeskusteluissa erityisesti äärimmäisen vasemmiston kansanedustajat käyttivät kirjaa arvostellakseen muita ulkopoliittisesta epäluotettavuudesta tai väärintulkinnosta. Vuonna 1982 SKDL:n edustaja Pauli Puhakka (Skp) perusteli tämän kirjan avulla, miksi pääministeri Sorsa tulkitse väärin YVA-sopimusta:

»Osoittaakseni sen, että pääministeri Sorsan YVA-sopimuksen tulkinta on väärä, lainaan presidentti Kekkosen Tamminiemi-teosta, jossa hän kolmannessa luvussa käsittelee YVA-sopimusta. Presidentti määrittelee sopimuksen luonteen seuraavasti...»

Max Jakobsonin kirja **Veteen piirretty viiva** (1980) puolestaan avasi YVA-sopimusta virallista ulkopoliittista linjaa rohkeammin. Tähän kirjaan keskittyikin poikkeuksellisen paljon kritiikkiä niiden taholta, jotka tahtoivat tulkita YVA-sopimusta mahdollisimman kirjaimellisesti. Esimerkiksi SKDL:n edustaja Seppo Toiviainen arvosteli kirjaa vuonna 1981 seuraavasti:

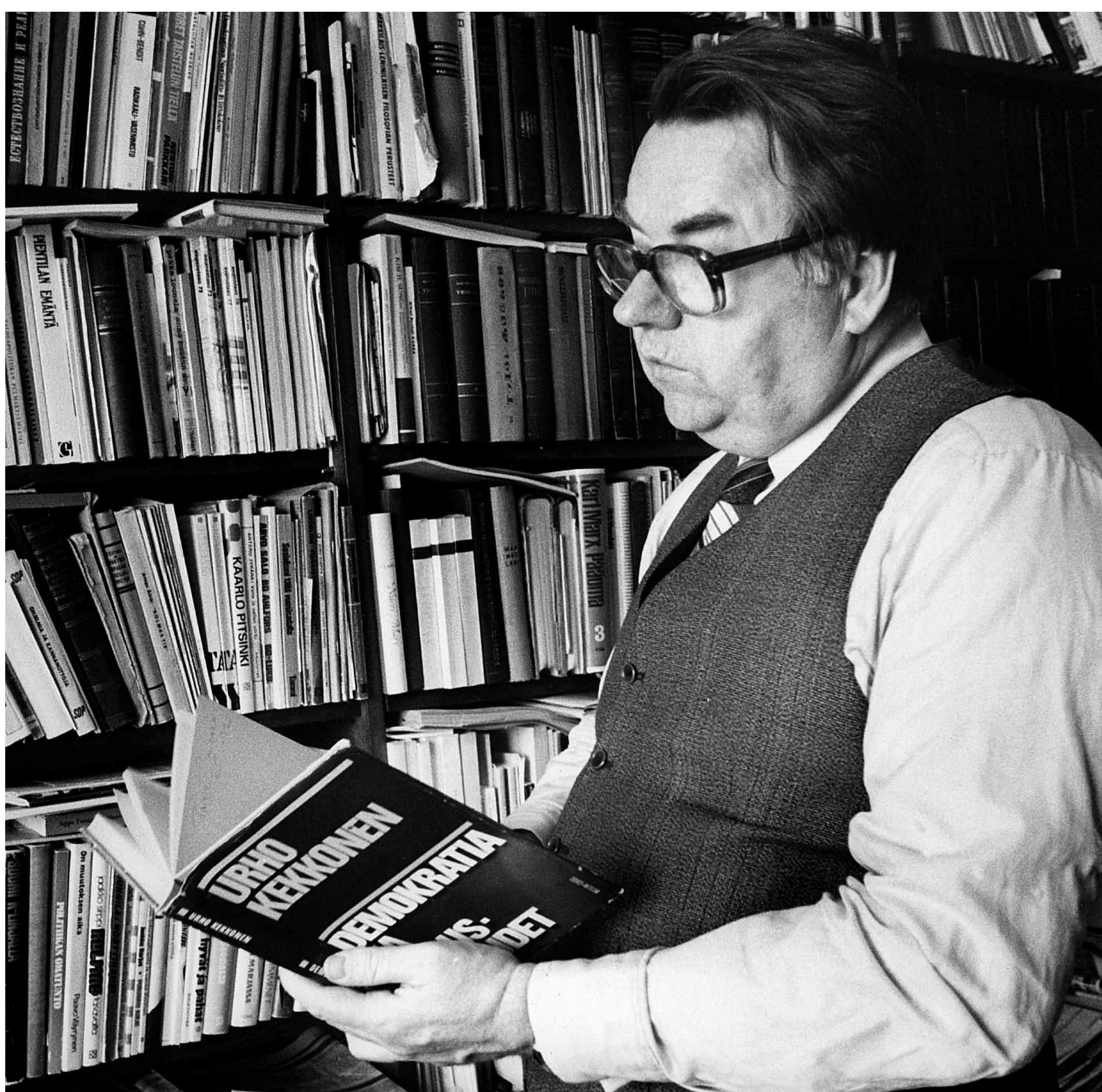
»Jossain puheenvuoroissa YVA-sopimuksen profiilia pyritään laskemaan niin alas kuin mahdollista. Tämä tapahtuu absolutisoimalla puolueettomuuspolitiikka sillä tavalla kuin Max Jakobson tekee kirjassaan Veteen piirretty viiva. Lähtökohtana tässä kirjassa on se, että YVA-sopimus on jonkinlainen ristiriitainen kokonaisuus ja pyritään asettamaan johdanto sen artikloja vastaan – ja artikkelit toisiaan vastaan, jopa 1 ja 2 artikla keskenään sekaisin.»

YVA-sopimus purettiin vuonna 1991 Neuvostoliiton hajottua.

Max Jakobson (s. 1923) Akateemisessa kirjakaupassa Kohtauspaikan haastattelussa vuonna 1983. Jakobsonin teos **38 kerros** on juuri julkaistu.

© Kai Gustafsson / HS / Lehtikuva

Vähemmistökommunisteihin kuulunut Taisto Sinisalo (1926–2002) lukemassa vuonna 1979 Urho Kekkosen **Puheita ja kirjoituksia** – kirjasarjan osaa **Demokratia ja perusoikeudet**.

© Veikko Koivusalo / Kansan arkisto

Edellinen puhuja unohti tänne puhujalavalle työläisnuorison laulukirjan. Minulla ei ole aikomusta sitä ryhtyä laulamaan tai lukemaan...

· KANSANEDUSTAJA URHO TOIVOLA VUONNA 1934 ·

On olemassa lukuisia kirjoja, joita on pidetty moraalisesti, poliittisesti tai uskonnollisesti niin vaarallisina, että kansanedustajat ovat ehdottaneet niiden julkaisemisen estämistä, sensurointia tai takavarikointia.

Eduskunnan historiassa yksittäiset kansanedustajat tai eduskuntaryhmät ovat vaatineet mm. seuraavien kirjojen kieltämistä, vaikka tavallisesti nämä ehdotukset eivät olekaan saaneet laajempaa tukea:

SAKARI TOPELIUS: *Maamme kirja*. Raamatun jälkeen Suomen kouluissa on eniten luettu Maamme kirjaa. Kirja ilmestyi ensimmäisen kerran jo vuonna 1875, mutta siitä on otettu yli sata uutta painosta. Maamme kirja oli koulujen oppikirja vielä 1950-luvulla. Kuitenkin myös tämän kirjan sensurointia on esitetty. Syy oli yksinkertainen: Vuoden 1923 painokseen oli otettu Mannerheimin kuva. Sosialidemokraattien kansanedustaja Pekka Meriläinen oli sitä mieltä, »että kansan eheyttämisen kannalta Maamme kirjan uusin painos olisi kokonaan hävitettävä ja otettava käyttöön sellainen painos, jossa Mannerheimin kuva ei komeile.»

A. LAGER (TUURE LEHÉN): *Voiton tie*. Kansalaissodan jälkeen tuomioistuimet tulkitsivat sosialistisen ja kommunistisen kirjallisuuden maahantuonnin, levittämisen ja säilyttämisen valtiopetoksen valmisteluksi. Kommunistisen kirjallisuuden levittämisestä sai tavallisesti kuritushuone-tuomion. Tästä huolimatta kommunistista kirjallisuutta levitettiin. Vuonna 1928 Leningradissa julkaistiin suomalaisen kommunistin Tuure Lehénin toimittama, alun perin saksankielinen teos Voiton tie. Kirja loi uskoa työväenluokan voittoon aseellisessa kapinassa. Kokoomuksen edustajan Antti Tulenheimon mielestä kirja oli esimerkki valtiopetokseen kiihottamisesta ja sen tähden se oli välittömästi takavarikoitava.

SOSIALIDEMOKRAATTINEN TYÖLÄISNUORISOLIITTO: *Työläisnuorison laulukirja*. Ensimmäinen Työläisnuorison laulukirja julkaistiin vuonna 1921, viimeinen 1945. Isänmaallisen kansanliikkeen kansanedustajat vaativat kirjan kieltämistä kommunistilakien nojalla. Kuten edustaja Eino Tuomivaara sanoi vuonna 1934: »Se on sellainen kirja, että minusta sitä ei olisi saanut levittää vuodesta 1930 alkaen ja vapaasti myydä kirjakaupoissa. Kirja on siksi törkeä.» IKL:n kansanedustajat katsoivat kirjan loukkaavan siveellisyyttä, isänmaallisuutta ja maanpuolustustahtoa. »Minun mielestäni siitä ei mitään muuta voi lukea kuin kirosanoja, sillä siinä kirjassa ei mitään muuta juuri olekaan.»

ATOS WIRTANEN: *Ett enat Norden*. Pitkäaikainen SDP:n ja SKDL:n kansanedustaja (1936–1954) Atos Wirtanen julkaisi sodan aikana vuonna 1942 teoksen, jossa hän toivoi Suomen tulevaisuudessa liittyvän Ruotsin, Norjan ja Tanskan kanssa yhteiseen pohjoismaiseen valtioliittoon. Koska Suomi oli sidoksissa Saksaan, Wirtasen esitystä pidettiin skandaalina. Saksalaismyönteiset IKL:n kansanedustajat vaativat teoksen kieltämistä. Edustaja Bruno Salmiala puhui kiihkeästi eduskunnassa: »Se kirja, jos mikään, on sellainen, joka sensuurin olisi pitänyt kieltää. Se on isku vasten Suomen kansaa, se on isku vasten taistelevaa armeijaamme, se on meidän taistelumme päämäärien häpäisyä...»

AGNAR MYKLE: *Laulu punaisesta rubiinista*. Norjalaisen kirjailijan teos kiellettiin sukupuolisivellisyttä loukkaavana kotimaassaan – ja myös Suomessa. Suomen hallitus teki kirjasta takavarikoimispäätöksen vuonna 1957. Osa SDP:n kansanedustajista katsoi takavarikoimispäätöksen kohtelevan suomalaisia kuitenkin epätasaisesti: takavarikointi kohdistui suomenkieliseen painokseen, mutta Ruotsista tuotua ruotsinkielistä painosta sai vapaasti ostaa kirjakaupoista. Näiden edustajien mielestä suomenkielistä painosta ei voi takavarikoida, ellei samalla takavarikoida myöskin ruotsinkielisiä kirjoja.

LAURI SANTAMÄKI JA ILMARI HEIKINHEIMO: *Auroin, miekoin, miettehin: kansankoulun historian oppikirja*.

Ennen sotaa kommunistista kirjallisuutta oli sensuroitu tai sen julkaiseminen oli estetty. Kun historian virta kääntyi, kommunistiset kansanedustajat ryhtyivät vaatimaan neuvostovastaisen kirjallisuuden kieltämistä. Vuonna 1963 ilmestyi ensimmäinen painos kansakoulun uutta historian oppikirjaa. SKDL:n kansanedustaja Siiri Lehmonen piti kirjaa vaarallisena ja vaati, että sitä ei tule käyttää opetuksessa. »Erityisesti kirjan loppuosa on törkeä. Saksalaisten aiheuttama Lapin tuhoaminen kuitataan vaisulla toteamisella, kirja on tulvillaan kuvauksia siitä, miten suuria vahinkoja Neuvostoliitto aiheutti Suomi-poloiselle. Itä-Saksan, Puolan, Unkarin ym. väitetään menettäneen itsenäisyytensä...»

HANNU SALAMA: *Juhannustanssit*. Kirja ilmestyi vuonna 1964. Kahden vuoden kuluttua kirjoittaja tuomittiin kolmeksi kuukaudeksi ehdolliseen vankeuteen jumalanpilkkasta. Presidentti Kekkonen armahti syyllisen. Eduskunnassa asia tuli keskustelun kohteeksi, kun 19 kokoomuksen kansanedustajaa Margit Borg-Sundmanin johdolla teki asiasta kirjallisen kysymyksen: »Onko hallitus tietoinen siitä, että maassa julkaistaan lain vastaisesti jumalanpilkkaa sisältäviä ja sukupuolikuria loukkaavaa kirjallisuutta, ja jos on, aikooko hallitus ryhtyä toimenpiteisiin tällaisen toiminnan lopettamiseksi?»

ESKO LAULAJAINEN JA EINO TAHVONEN TOIM.: *Maantietoa lukiolaisille*. Vuonna 1971 eduskunnassa tehtiin useita kirjallisia kysymyksiä oppikirjojen sisällöstä. SKDL:n vähemmistösiipeen kuulunut kansanedustaja Tais-to Sinisalo jätti opetusministerille kysymyksen, jossa vaati maantiedon oppikirjan poistamista lukioista. Kirjassa oli mm. seuraava kappale: »Pohjois-Atlantin liiton syntyessä länteen ja Varsovan liiton itään molempien valtaryhmien välissä olevat maat Ruotsi, Suomi, Itävalta, Sveitsi ja Jugoslavia ovat halunneet säilyttää puolueettoman asenteen ja ovat tässä pyrkimyksessään Suomea lukuunottamatta onnistuneet.» Kouluhallitus peruuttikin oppikirjan hyväksymispäätöksen, eikä sitä enää käytetty opetuksessa. Päätöksen perusteluna oli se, että oppikirjan tekijöiden tulkinta ei ole maamme puolueettomuuspolitiikan mukainen.

ALEKSANDR SOLŽENITSYN: *Vankileirien saaristo*. Tämä teos ilmestyi länsimaissa ensimmäisen kerran vuonna 1973, mutta Suomessa kirjailijan kustantamo Tammi kieltäytyi julkaisemasta kirjaa peläten sen vahingoittavan Suomen suhdetta Neuvostoliittoon. Ruotsalainen kustantamo Wahlström & Widstrand sekä kotimainen pienkustantamo Kustannuspiste julkaisivat kirjan kuitenkin suomeksi. Kommunistien mielestä kirja oli YYA-sopimuksen vastainen, ja he vaativat neuvostovastaisen julkaisutoiminnan lopettamista. SKDL:n kansanedustaja Heimo Rekonen esitti Vankileirien saaristosta hallitukselle kysymyksen: »Mihin toimenpiteisiin hallitus aikoo ryhtyä mainitunlaisen Neuvostoliiton vastaisen kiihotustyön lopettamiseksi?»

Kansanedustaja, toimittaja ja kirjailija Atos Wirtanen (1906–1979) Remington-kirjoituskoneensa ääressä.

© Lehtikuvaa

TAISTELU »TAMMISAAREN YLIOPISTON» KIRJOISTA

*Kun matkalaukussani olevat kirjat
tutkittiin, kauhistui tämä herra
etenkin mukanani ollutta Braunthalin
kirjoittamaa kirjaa »Kommunismista
imperialismiin», vaikkakaan tämä
ei muistaakseni ollut edes
punaisissa kansissa.*

· ENTINEN VALTIOLLINEN VANKI, KANSANEDUSTAJA VILJO RANTALA EDUSKUNNASSA VUONNA 1924 ·

Eduskuntakeskusteluissa kiisteltiin 1920–1940-luvuilla siitä, millaista kirjallisuutta Tammisaaren pakkotyölaitokseen tai muihin rangaistuslaitoksiin tuomitut valtiolliset vangit saivat luettavakseen.

Vuoden 1918 sisällissodan perusteella tuomittuja punaisia kutsuttiin valtiollisiksi vangeiksi. Myös 1920- ja 1930-luvulla ääriivasemmistolaiseen poliittiseen toimintaan osallistuneita tuomittiin poliittiseen vankeuteen, esimerkiksi Suomen työväenpuolueen koko eduskuntaryhmä vuonna 1923. Yleensä syyteperusteena oli avunanto valtiopetoksen valmisteluun. Edustaja Väinö Hakkila (Sdp) suomi poliittisten vankien kohtelua 1.3.1920:

»Ennen kaikkea valittavat he sitä, että heidän poliittisten vankien, jotka ovat tottuneet henkiseen ravintoon, täytyy olla vailla kirjallisuutta ja vailla tilaisuutta itsensä kehittämiseen.»

Mahdollisuus itsensä sivistämiseen kuului valtiollisille vangeille säädettyihin erioikeuksiin. Tammisaaren pakkotyölaitokseen kertyikin kohtuullinen kokoelma yhteiskunnallista kirjallisuutta, minkä takia paikkaa ryhdyttiin pilkkamaan »Tammisaaren yliopistoksi».

Osa poliittisista vangeista opiskeli salaa kommunistipuolueen opinto-ohjelmaa, mikä vahvisti käsitystä vallankumousvehkeilystä kiven sisällä. Kun yhteiskunnallinen ilmapiiri kiristyi 1920-luvun lopulla, valtiollisten vankien erioikeudet herättivät tuhtumusta ja niitä ryhdyttiin kaventamaan. Edustaja Eino Pekkala (Työväen ja pienviljelijäin eduskuntaryhmä) 22.11.1929:

*»Vankien opiskeluharrastuksiin nähden on osoitettu mitä suurinta ahdasmielisyyttä. Vangeille ei anneta monia tieteellisiä teoksia, vaikka niiden sisältö ei ole poliittista laatua. Muitten muassa on kielletty Bogdanovin **Taloustieteen oppikirja**, jota mm. Työväen Sivistysliitto suosittelee opiskelukirjana. Niin ikään on kielletty antamasta Darwinin **Lajien syntyä**.»*

Vankilat täytyivät poliittisista vangeista etenkin vuoden 1930 kommunistilakien seurauksena ja olot kurjistuivat. Poliittiset vangit turvautuivat kahteen otteeseen nälkälakkoon – turhaan. Eduskunnan lapualaismieliset tulkitsivat valtiollisten vankien oikeudet etuoikeuksiksi. Edustaja Hilja Riipinen (Kok) 14.12.1931:

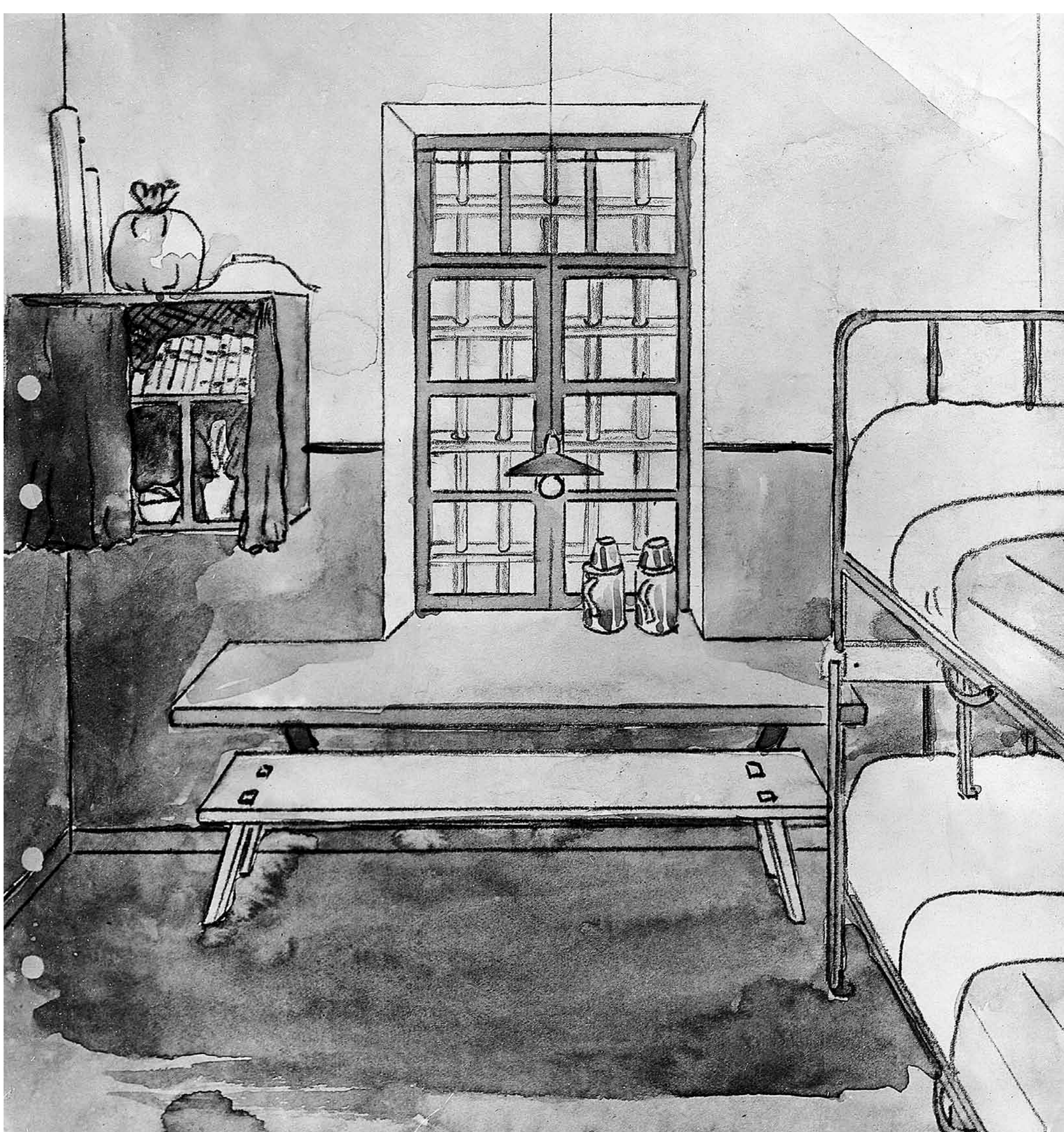
»Ja onko, herra oikeusministeri, paikallaan, että valtio suvaitsee tuon punaisen yliopiston kirjastossa koko marksilaisen opin pääkirjallisuuden ja sen apuna vasemmiston tätä valaisevan lehdistön? Onko tämä valtion edun mukaista?»

Tammisaaren vankilakirjastosta poistettiin sinne jo hyväksyttyjä teoksia. Edustaja August Kuusisto (Sdp) 26.11.1934:

*»Valtiovarainvaliokunnassa oli luettelo niistä kirjoista, jotka vankilan sensuuri oli poistanut kirjastosta, ja tämä luettelo sisälsi suuren joukon tieteellisiä ja historiallisia teoksia, joita yleensä kaikki ihmiset, jotka niihin ovat tutustuneet, pitävät suuressa arvossa (ed. Riipinen: Marxin teoksia!). Mm. sellaisen kuuluisan englantilaisen kirjailijan kuin Wellsin teos **Historian ääriiviivat** oli poistettu vankilan kirjastosta. Kyllä maa hankkii tällä tavalla vähän kummallista mainetta...»*

Kommunistinen puoluetoiminta Suomessa sallittiin jatkosodan päätyttyä. SKDL otettiin hallitukseen ja sisäministeriksi nimitettiin kommunisti Yrjö Leino, joka puhdisti edellisillä vuosikymmenillä ääriivasemmistoa vainonneen valtiollisen poliisin. Ns. punaisen valpon kaudella valtion turvallisuusuhiksi katsottiin äärioikeisto ja saksalaismieliset piirit. Pidätettyjen kohtelu aiheutti eduskunnassa tutun kuuloista keskustelua. Edustaja Päiviö Hetemäen (Kok) välikysymys 18.10.1946:

»Niinpä aika ajoin on eräiltä pidätetyiltä lain nimenomaan myöntämä oikeus lukea ja kirjoittaa ollut täydellisesti riistettynä. Pidätetyt eivät aina ole saaneet pyynnöistään huolimatta edes Raamattua luettavakseen, sanomalehdistä ja muusta kirjallisuudesta puhumattakaan.»

Vangin tekemä piirustus Tammisaaren vankilan vankisellistä. Sellissä oli myös kirjahylly.

© Kansan arkisto

Kolme poliittista vankia Tammisaaren Kokkolan kasarmissa vuonna 1925. Kuva on otettu salakuljetetulla kameralla. Vasemmalla Suomen sosialistisen työväenpuolueen vangittu kansanedustaja Kalle Kankari.

© Kansan arkisto

MAASEUDUN SUOMESTA AVARTUVAAN MAAILMAAN

Maamiesseurojen pitäisi jäsentensä keskuudessa herättää harrastusta edes ammattikirjallisuuden lukemiseen.

• KANSANEDUSTAJA ANNI SAVOLAINEN EDUSKUNNASSA VUONNA 1925 •

Jokaisella suomalaisella puolueella on oma kirjallinen traditionsa.

Keskustan kirjallinen traditio on suurista suomalaisista puolueista ohuin, vaikka puolueen piiristä onkin lähtöisin kaksi suomalaisen politiikan merkittävintä kirjoittajaa, Santeri Alkio ja Urho Kekkonen.

Puolueen kilpailijat ovat kiinnittäneet asiaan huomiot. Olga Leinosen, sosialidemokraattien kansanedustajan, mukaan maalaisliittolaisten tulisi »ostaa joku kirja kirjahyllylleen, että siellä olisi muutakin kuin kolmensadan vuoden vanha **viirsikirja** ja **katkismus** (1920).»

Maalaisliittolaiset edustajat itse myönsivät olevansa käytännöllisiä ihmisiä ja suuntautuneensa enemmän työntekoon kuin teoreettiseen pohdiskeluun. Santeri Alkio sanoi maalaisliittolaisen ajattelun perustuvan enemmän suomalaisten omiin kokemuksiin kuin ulkomailta tuotuihin kirjoituksiin ja oppeihin. Maalaisliiton ja keskustan kansanedustajat ovatkin hyödyntäneet retoriikassaan muita enemmän suomalaista kansanviisautta. Maalaisliittolaiset edustajat ovat joskus rakentaneet puheensa eri sananlaskuille, kuten edustaja Heikki Peura teki vuonna 1921 puhessaan kieltolaista. Peuran puheessa toistuivat kansanviisaudet »uusi luuta tyyntä lakaisee», »kyllä reki varsan vetämään opettaa», »kyllä työ tekijänsä neuvoo.»

Keskustan kansanedustajille suomalaisen maaseudun ja sen väestön puolustaminen on ollut niin tärkeitä, että eduskuntaryhmä on toistuvasti ottanut kantaa jopa siihen, miten media on kuvaillut maaseutua. Vuonna 1958 maalaisliiton eduskuntaryhmä vieraili YLE:n pääjohtajan luona, koska maalaisväestöä oli pilkattu radiossa mukailemalla Runebergin runoa **Saarijärven Paavo**.

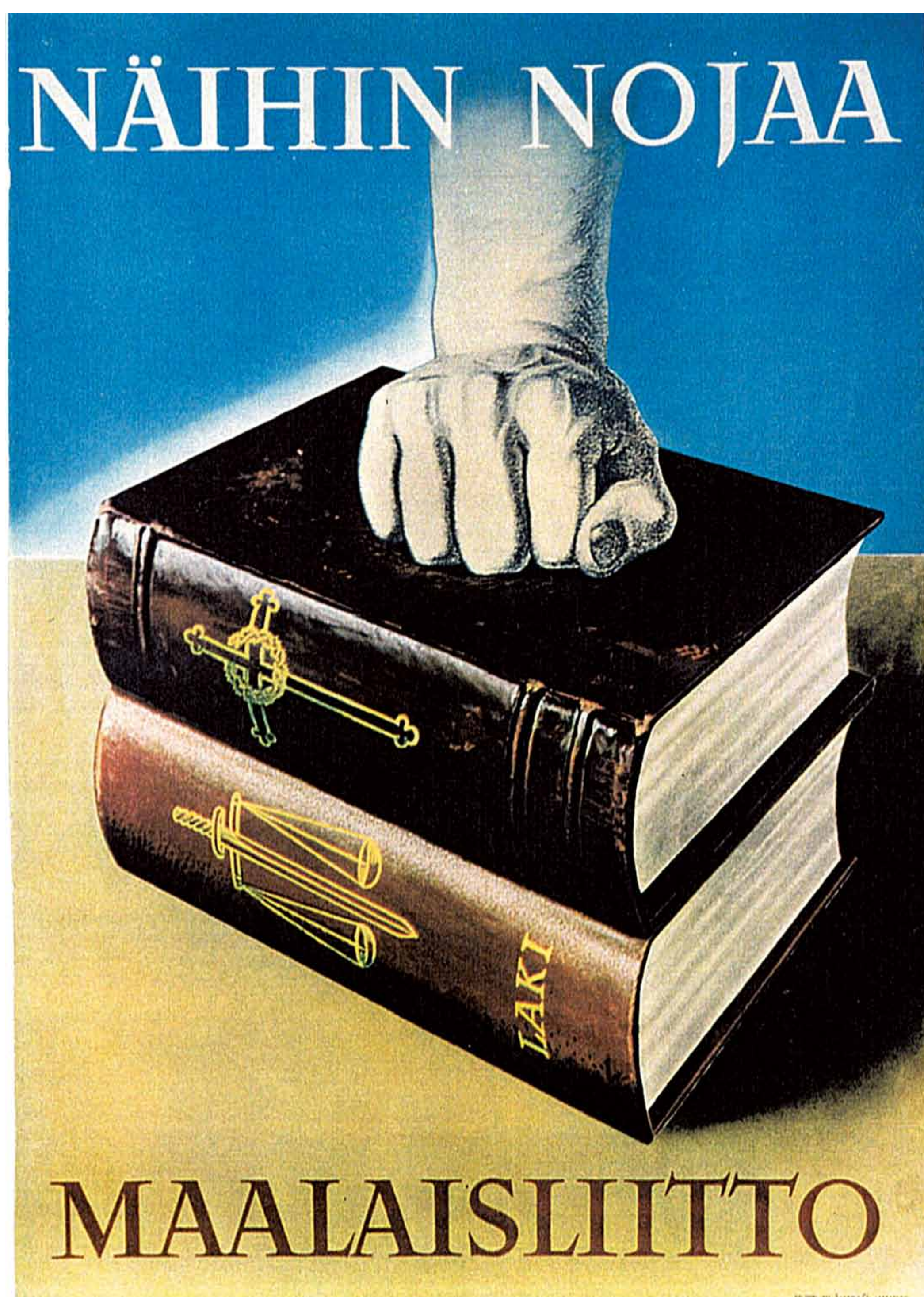
Yhteiskunnan muutoksen ja globalisoitumisen myötä kansainväliset kirjalliset vaikutteet levisivät kuitenkin myös keskustalaiseen poliittiseen ajatteluun ja kansanedustajien retoriikkaan. Kun eduskunnassa käsiteltiin ympäristöministeriön perustamista vuonna 1982, edustaja Paavo Värynen ei puheessaan suinkaan siteerannut suomalaisia kansanviisauksia tai maaseutukuvauksia vaan intiaanipäällikkö Seattlea:

»Tarvitsemme sitä viisautta, jota intiaanipäällikkö Seattle esitti vastatessaan vuonna 1854 Yhdysvaltain presidentille tarjoukseen ostaa heimon hallussa ollut maa. Luen tästä teille, arvoisat kansanedustajat, muutamia viisauden sanoja:

»Purojen ja jokien kimaltava vesi ei ole vain vettä, vaan se on meidän esi-isiemme verta. Jos me myymme tämän maan, täytyy teidän muistaa, että se on pyhä. Teidän täytyy opettaa lapsillenne, että se on pyhä ja jokainen häilähtävä varjo järvi-en kirkkaassa vedessä todistaa minun kansani elämän tapahtumista ja muistoista. Veden solina on minun isäni isän ääni.»

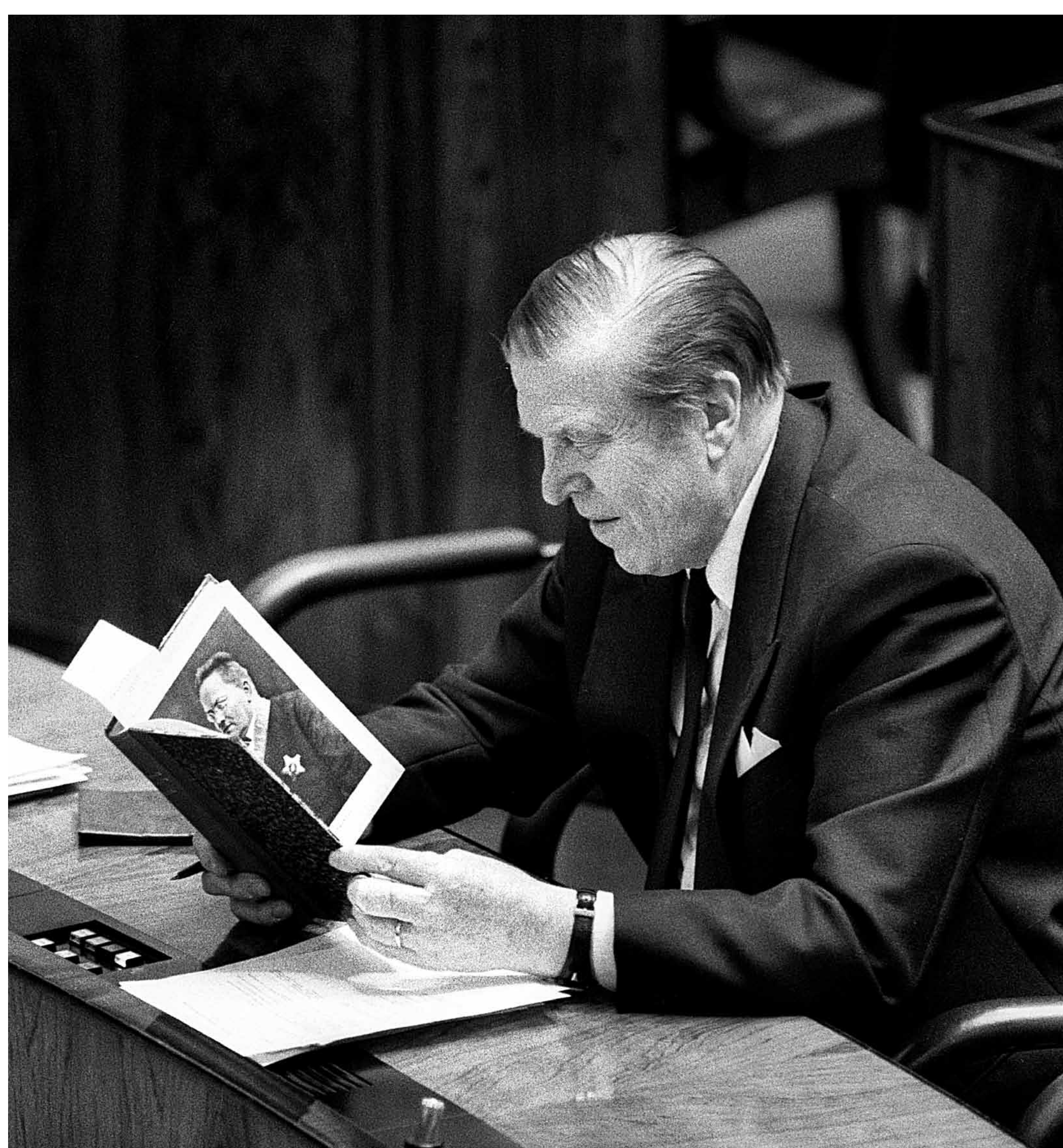
Keskustan kansanedustajat eivät kuitenkaan ole olleet yhtä avoimia ulkoisille kirjallisille vaikutteille kuin kokoomuksen ja sosialidemokraattien edustajat. He ovat enemmän hyödyntäneet puolueen omaa sisäistä kirjallista traditiota. Vuonna 1975 keskustapuoluetta syytettiin täysistunnossa siitä, että se on unohtanut alkiolaiset juurensa. Ministeri Johannes Virolainen huusi tuolloin välihuudon:

»Minä juuri tässä luen Alkion kirjaa, josta jotakin koetan muistella!»

Raamattu ja lakikirja. Maalaisliiton vaalijuliste vuodelta 1948. Juliste muistuttaa paljon kokoomuksen vaalijulistetta samalta vuodelta.

© Keskustan ja maaseudun arkisto

Johannes Virolainen (1914–2000) lukee täysistunnossa 8.3.1988 Eduskunnan kirjastosta lainaamaansa **Akateemisen Karjala-seuran vuosikirjaa AKS:n tie**. Kuvassa piispa J.R. Koskimies.

© Markku Ulander / Lehtikuva

PORVARILLINEN POLITIIKKA JA KLASSINEN SIVISTYS

Me petämme itseämme, jos haemme tämän päivän vaikeuksiin syytä öljykriisistä. Meidän pitäisi tässä tilanteessa muistaa, mitä Cassius sanoi Brutukselle Shakespearen Julius Caesar -näytelmässä: syy kurjaan pienuuteemme, rakas Brutus, on itsessämme eikä tähdissämme.

· KANSANEDUSTAJA TUURE JUNNILA EDUSKUNNASSA VUONNA 1977 ·

Perinteisen porvarillisen käsityksen mukaan politiikassa ei perimmiltään ole kyse yhteiskuntaluokkien välistä valtaistelusta tai taloudellisten etujen jakamisesta vaan yhteinäisen kansakunnan rakentamisesta.

Kokoomuslaisessa ajattelussa on historiallisesti arvoitettu kahta perinnettä: kristillis-isänmaallista ja klassista sivistystraditiota. Erityisesti ennen sotaa kokoomuslaiset kansanedustajat siteerasivat eduskunnassa ahkerasti Raamattua ja kansallisromanttisia teoksia, kuten Johan Ludvig Runebergin *Hirvenhiihtäjiä* ja *Vänrikki Stoolin tarinoita*. Kansallisromantiikan lisäksi kokoomuslaiset kansanedustajat ovat arvostaneet roomalaista ja kreikkalaista sivistystä.

Monen mielestä eduskuntahistorian paras puhuja on ollut kokoomuksen Tuure Junnilla. Kokoomuksen kansanedustajana vuodesta 1951 lähtien toiminut Junnilla oli omaksunut klassisen sivistyksen, jonka merkitystä hän usein puolusti eduskunnassa. Uransa varrella Junnilla oli mm. opettanut latinaa lukiossa. »Oma kokemukseni pitkän latinan ja kreikkaa koulussa lukeneena on se, että sen avulla olen löytänyt sellaisia näköaloja, joita mikään muu ei olisi voinut antaa. Klassinen kulttuuri joka tapauksessa on kulttuurimme pohja.» (1983)

Junnilla rakensikin usein puheensa kreikkalaisille tai roomalaisille myyteille ja sanonnoille:

»Kansanedustajat tuntenevat kreikkalaisen mytologian vanhan kertomuksen Prokrusteesta, taruhenkilöstä, attikalaisesta rosvosta, joka pakotti vieraansa liian pieniin vuoteisiin ja kun jalat eivät sopineet, Prokrustes typisti väkivaltaisesti näitä jalkoja. Kansanedustajia ei pitäisi hallituksen kertomusta käsiteltäessä pakottaa tällaiseen Prokrusteen vuoteeseen.» (1984)

Kristillis-isänmaallisen ja klassisen sivistystradition rinnalla kokoomuslaiseen eduskuntapolitiikkaan ovat vaikuttaneet myös tietyt kirjat. Kokoomuksen edustajat ovat etsineet tukea politiikalleen mm. Gustav Casselilta, Friedrich Hayekilta ja Karl Popperilta. Näille yhteiskunta-ajattelijoille yhteistä on ollut sosialismin kritiikki. Kuuluisan ruotsalaisen taloustieteilijän Gustav Casselin suomennettu teos *Sosialismi vai edistys* oli kirja, johon kokoomuksen edustajat vetosivat toistuvasti 1930-luvulla asettaessaan sosialistisen talousjärjestelmän kyseenalaiseksi. Kokoomuslaisesta sosialismikritiikistä hyvä esimerkki on vuodelta 1930, jolloin edustaja Toivo Aalto-Setälä piti puheen:

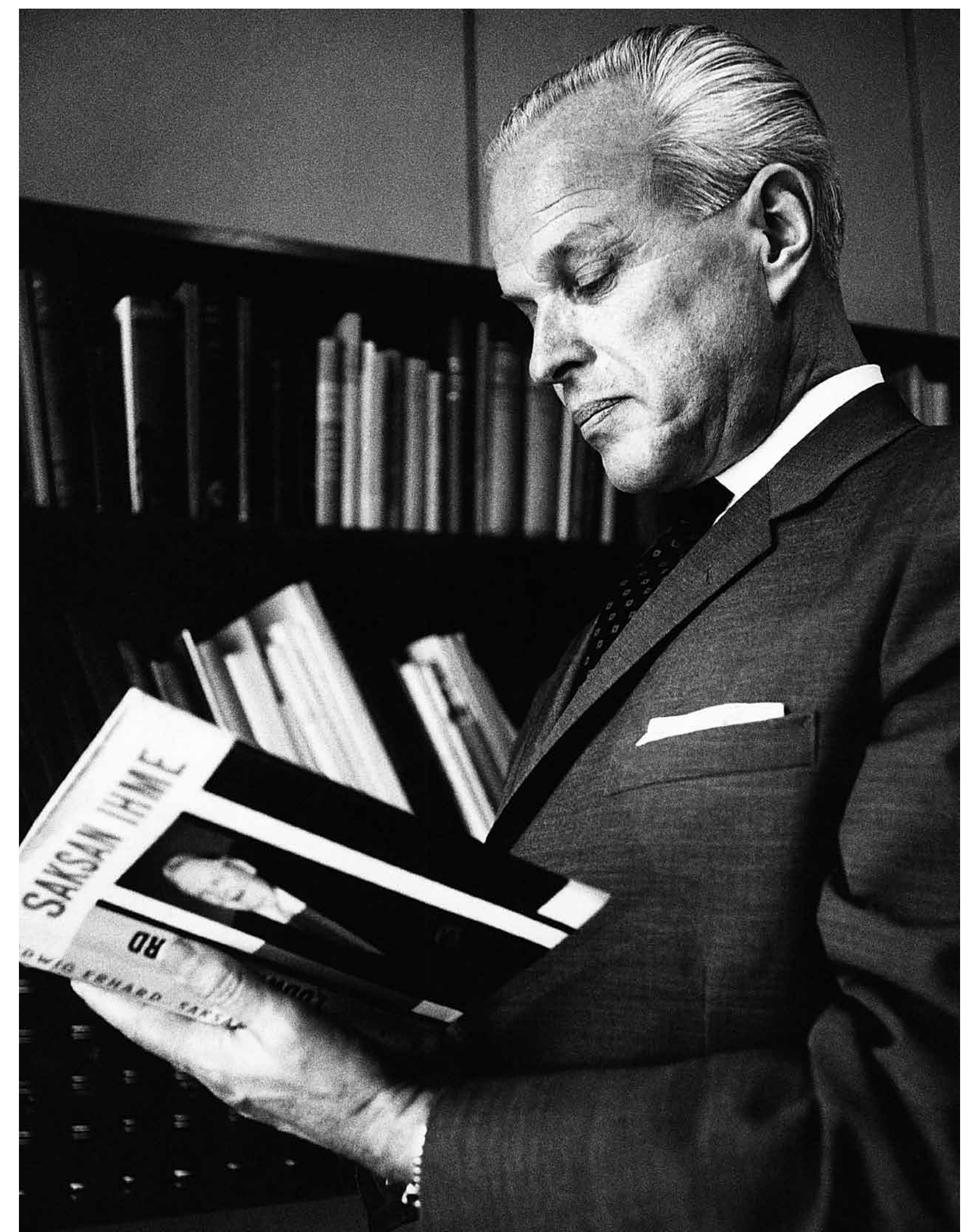
»Tultuani näin pitkälle en voi muuta kuin lukea kohdan ruotsalaisen talousmiehen professori Gustav Casselin kirjasta *Sosialismi vai edistys*. Tämän kirjan 135 sivulla lausutaan näin: »Sosialismin tapa aina ja alati pyytää määrärahoja tarkemmin punnitsematta, mistä varat on otettava tai mitä aukkoja ja rajoituksia toisilla tahoilla täytyy aiheutua liian avokätisestä varojen myöntämisestä, valaisee selvästi, miten halpahintaisin keinoin sosialismi tavoittelee kansan suosiota.»

Friedrich Hayekin *Tie orjuuteen* oli tärkeä 1940- ja 50-lukujen kokoomuslaisille puolustaessaan yksityistä yritystoimintaa kollektiivista suunnitelmataloutta vastaan. Karl Popperin *Avoin yhteiskunta* puolestaan antoi mo-

nelle 1970- ja 80-lukujen kokoomusedustajalle yhteiskuntateorian, jonka avulla pystyi arvostelemaan Karl Marxin teoreettista ajattelua. Popperin mielestä valtion roolin tulee pysyä pienenä, sillä ihmiset elävät parhaiten mahdollisimman avoimessa yhteiskunnassa, jossa jokainen voi tavoitella vapaasti haluamiaan asioita ja päämääriä.

1970-luvulla kokoomuksessa käytiin voimakasta sisäistä valtataistelua erityisesti puolueen ulkopoliittisesta linjasta. Tällöin kiinnitettiin huomiota myös siihen, keitä henkilöitä ryhmän edustajat pitivät auktoriteetteinaan. Oikeistosiipeä edustanut Pentti Mäki-Hakola epäili joutuneensa syrjäytetyksi, koska eduskuntapuheissaan oli siteerannut »väärää» henkilöitä:

»Herra puhemies! Länsimaiseen demokratiaan kuuluu sananvapaus. Siihen pitäisi kuulua oikeus ottaa kantaa myös eduskunnassa pelkäämättä joutuvansa rankaisutoimenpiteiden kohteeksi. Pitää olla oikeus siteerata ja lainata tutkijoitte, ajattelijoitte ja poliitikkojenkin mielipiteitä sekä idästä että lännestä ilman pelkoa valiokuntapaikkojen menettämisestä.»

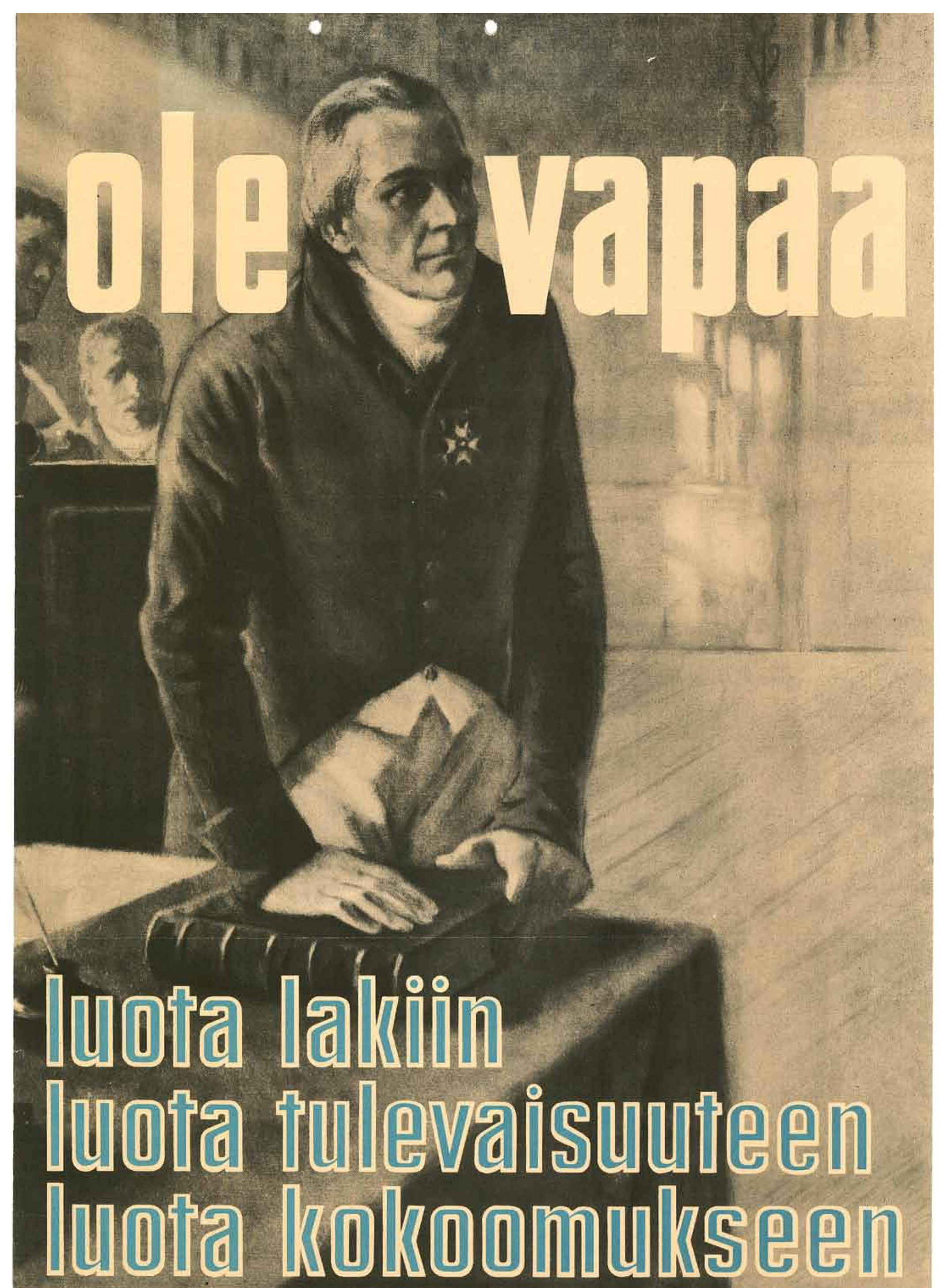

Tuure Junnilla (1910–1999) silmäilee Ludwig Erhardin kirjaa *Saksan ihme*.

© Juha Tujuunen / SKOT

Kokoomuksen vaalijuliste vuodelta 1948. Julisteen asetelma on samankaltainen kuin maalaisliiton vaalijulisteessa samana vuonna.

© Porvarillisen työn arkisto

Bertolt Brecht analysoi kerjäläis-romaanissaan sitä, miten voi rikastua. Hän panee entisen murtovarkaan sanomaan: Mitä on tiirikka osakkeen rinnalla? Mitä on murto pankkiin verrattuna pankin perustamiseen? Brechtin rinnalla toinenkin viisas mies eli Lenin on käsitellyt pankkien roolia...

· EDUSTAJA ESKO-JUHANI TENNILÄ EDUSKUNNASSA VUONNA 1987 ·

Suomalainen työväenliike on ollut myös sivistysliike. Vuonna 1920 SDP:n edustaja Julius Ailio kuvaili, kuinka vaikeata työväen oli sivistää itseään:

»Työläisten koko elämä on taistelua nälkää ja vilua vastaan; **aapinen, virsikirja** ja **katkismus** ovat usein ainoat kirjallisuuden tuotteet, joilla hän saa ravita henkensä, eikä hän näistä voi saada vastausta niihin kysymyksiin, jotka koskevat suuria maailman ja elämän arvoituksia. Korkeammista nautinnoista henkisellä alalla ei tietysti voi puhuakaan; ne ovat työläiselle yhtä saavuttamattomia kuin pilvientakaiset asiat.»

Työväenliikkeen eräänä tavoitteena oli kansan sivistäminen kulttuurin avulla. 1900-luvun alussa työväenliike omisti omat talonsa, sanomalehtensä, kirjastonsa, kirjakauppansa ja kustantamonsa. Myös julkaisutoiminta oli laajaa. Erityisesti saksalaista, itävaltalaisista ja ruotsalaisista sosialistista kirjallisuutta julkaistiin ja käännettiin suomeksi.

Sosialidemokraatit saivatkin poliittisilta vastustajiltaan jatkuvasti kritiikkiä siitä, että heidän poliittinen oppinsa ei ollut suomalaiskansallista vaan peräisin ulkomailta. Tämä kansainvälisyys tuli esille esimerkiksi siinä, että sosialidemokraatit viittasivat puheissaan usein ranskalaiseen kirjallisuuteen. Itsenäistymisen alla ja sen jälkeisinä vuosina sosialidemokraattiset kansanedustajat lainasivat toistuvasti esimerkiksi kirjailija Anatole Francea. Kuten Oskari Tokoi sanoi vuonna 1917:

»Asia on porvarillisessa yhteiskunnassa niin kuin ranskalainen kirjailija Anatole France sanoo – tietämisen saa heittää, mutta tuomitsemista ei käy heittäminen. Siinä on yksi porvarillisen oikeus- ja moraalikäsitteen peruslähtökohta. Tietämisen te kyllä saatte heittää, mutta jos te tuomitsemisen heitätte, silloin koko porvarillisen yhteiskuntajärjestyksen perustus horjuu.»

Työväenliikkeen jako maltillisiin sosialidemokraatteihin ja jyrkempiin vasemmistososialisteihin ja kommunisteihin on näkynyt myös kansanedustajien tavassa käyttää

kirjallisuutta. Sosialidemokraattinen sivistysajattelu sai sosialistisen yhteiskuntateorian lisäksi vaikutteita myös työväenhenkisestä kristillisyydestä, kotimaisesta työväenkirjallisuudesta ja länsimaisesta yhteiskuntakritiikistä. Sosialidemokraattiset kansanedustajat ovat puhuessaan sujuvasti voineet viitata niin Raamattuun ja virsikirjaan, kuten myös Juhani Ahoon, Minna Canthiin ja Väinö Linnan sekä John Maynard Keynesiin ja Anthony Giddensiin. On huomionarvoista, kuinka pitkäaikainen vaikutus John Maynard Keynesillä on ollut suomalaiseen sosialidemokratiaan. Ensimmäisen kerran häneen viitattiin eduskuntakeskustelussa jo vuonna 1919, jolloin **The Economic Consequences of the Peace** ilmestyi. Tämän päivän sosialidemokraattisessa yhteiskuntakeskustelussa Keynes on edelleen vahva auktoriteetti.

Vasemmistososialistiseen ja kommunistiseen sivistysajatteluun ovat puolestaan voimakkaasti vaikuttaneet yhteiskuntateoreetikot Karl Marx ja V.I. Lenin, marxilaiset kirjailijat Bertolt Brecht, Raul Palmgren, Ivar Lo-Johansson sekä evoluutioteorian kehittäjä Charles Darwin. Mielenkiintoista on erityisesti se, kuinka Darwinin ajattelun on katsottu tukevan kommunistista politiikkaa. Kuten kansanedustaja Kalle Toppinen sanoi eduskunnassa vuonna 1922:

»Työväestö ei enää ole taistelussaan yksistään Marxin teoriojen auttamana, eikä tarvitse enää taistelua käydä vain Marxin talousteorian valossa, vaan sillä on yhtä hyvin puolellaan myös jo tieteellinen elämä m.m. darvinismi, joka antaa täydellisen oikeuden olemassaolon taistelulle, joka takaa sellaisille luokille, jotka ovat epäoikeutetussa yhteiskunnallisessa asemassa, täyden oikeutuksen taistella niin kauan kuin heidän yhteiskunnallinen asemansa ja heidän elämänsä on turvattu.»

Darwinin **Lajien syntyä** ei annettukaan kommunistivangeille luettavaksi vankiloiden kirjastoista 1920- ja 1930-luvuilla.

Älykäs, lukeva nuoriso marssimassa eteenpäin. SDP:n vaalijuliste vuoden 1966 vaaleissa.

© Eduskunnan kirjasto

Työväen kirjakauppa Sirkuskatu 3:ssa (nykyinen Paasivuorenkatu) vuonna 1915.

© Työväen arkisto

SUOMALAISEN POLITIIKAN TÄRKEIMMÄT KIRJAT 1917–

Kirjat ovat vaikuttaneet politiikkaan ja suomalaiseen yhteiskuntaan. Itsenäisen Suomen kulttuurisena perustana on kirjallinen perinne, jonka määrittelyyn kansanedustajat ovat osallistuneet.

Kansanedustajat etsivät usein argumentteja kirjoista ja vetoavat niihin perustellessaan poliittisia näkemyksiään. Itsenäisyyden aikana kansanedustajat ovat eniten siteeranneet seuraavia teoksia, jotka muodostavat kirjallisen perustan suomalaiselle politiikalle (*kirjat ovat kronologisessa ilmestymisjärjestyksessä*):

Raamattu. Ylivoimaisesti eniten siteerattu teos Suomen eduskunnan historiassa. Kirjaa on siteerattu joko oman poliittisen näkemyksen tueksi – tai poliittisen vastustajan kritisoimiseksi. Monet poliittisen kielen käytetyimmistä ilmauksista ovat peräisin Raamatusta. Kansanedustajat puhuvat jatkuvasti esim. farisealaisista, lihavista ja laihoista vuosista, ensimmäisen kiven heittämisestä.

KIVI, ALEKSIS: *Seitsemän veljestä* (Helsinki: SKS, 1870). Lähes jokainen suomalainen tuntee Kiven klassikon, onhan se kuulunut koulujen opetusohjelmaan. Kansanedustajat ovat arvostaneet kirjaa suomalaisuuden kuvauksena. Kirjasta on peräisin monta suomalaisen politiikan keskeistä metaforaa. Esimerkiksi eduskunnan koulutuspoliittisissa keskusteluissa on usein siteerattu Kiven luomaa kuvaa lukkarin opetuksesta. Suomen kansainvälisestä asemasta on puhuttu viittaamalla Impivaaraan. Kansanedustajat ovat jopa löytäneet toisistaan vastineensa viittaamalla Kiven veljeksiin.

Työväen tietokirja: työläisille välttämättömiä tietoja valtiollisista ja yhteiskunnallisista asioista (Helsinki: Työväen Sanomalehti, 1922). Kirjan tekemiseen osallistui huomattava joukko sosialidemokraattien kansanedustajista. Kirjassa esitettiin sosialidemokraattinen tulkinta yhteiskunnasta ja valtiosta. Se herätti vuosikymmeniä jatkuvan poliittisen keskustelun. Eduskuntakeskusteluissa pyrittiin mm. osoittamaan, kuinka kirja todistaa sosialidemokraattien ajattelevan yhteiskunnasta samalla tavoin kuin kommunistit.

ERICH, RAFAEL: *Suomen valtio-oikeus I–II* (Helsinki: Tietosanakirja oy, 1924). Kokoomuksen kansanedustaja, professori, pääministeri Rafael Erich julkaisi vuonna 1924 laajan kaksiosaisen – yhteensä melkein 900 sivua – Magnum opuksen Suomen valtiosääntöoikeudesta. Kirjassa esitettiin tulkintoihin viitattiin eduskunnassa vielä 1970-luvulla, kun keskusteltiin valtiosäntöoikeuden välisistä valtasuhteista.

KEKKONEN, URHO: *Demokratian itsepuolustus* (Porvoo: WSOY, 1934). Urho Kekkonen oli tuottelias kirjoittaja, jonka teoksiin poliittisessa keskustelussa on viitattu enemmän kuin kenenkään toisen poliitikon kirjoituksiin. Kekkonen onkin ollut Suomen poliittisen historian tärkein kirjoittaja. Tämä kirja oli tutkielma suomalaisesta kansanvallasta, mutta se paljastaa myös tekijän syvän lukeneisuuden demokratian aatehistoriasta ja poliittisesta filosofasta. Kirjan ilmestyminen herätti paljon huomiota. Kun Kekkonen aloitti kansanedustajan uransa vuonna 1936, erityisesti

IKL:n kansanedustajat kritisoivat kirjaa toistuvasti. Puhe mies joutui jopa estämään kirjan jatkuvan läpilykemisen eduskunnan täysistunnoissa

HAKKILA, ESKO: *Suomen tasavallan perustuslait sekä eräitä niihin liittyviä lakeja, asetuksia ja säännöstöjä* (Porvoo: WSOY, 1939). Eduskunnan oikeusasiamies, korkeimman hallinto-oikeuden jäsen Esko Hakkila julkaisi 1140 sivuisen selitysteoksen Suomen perustuslaista vuonna 1939. Kirjaa käytettiin pitkään oikeustieteellisenä ja valtio-opillisena oppikirjana. Vielä 1980-luvulla eduskunnassa viitattiin Hakkilan tulkintoihin, kun esimerkiksi keskusteltiin eduskunnan työjärjestyksestä.

LINNA, VÄINÖ: *Tuntematon sotilas* (Porvoo: WSOY, 1954). Linnan luomat henkilöhahmot ovat nykyisin osa suomalaista kansanperintöä. Kirjan vastaanotto ei kuitenkaan ollut yksinomaan positiivinen. Kirjoittaja edusti työväenliikkeen sivistysperintöä ja alun perin kirjaan viittasivatkin lähes ainoastaan sosialidemokraatit. Linnan **Täällä Pohjantähden** alla liitetään vieläkin sosialidemokraattiseen historian tulkintaan, mutta Tuntemattoman sotilaan osalta poliittiset jännitteet vähitellen hävisivät. Kirjasta on tullut kaikkien hyväksymä kuvaus suomalaisuudesta, johtamisesta ja sodasta.

KUUSI, PEKKA: *60-luvun sosiaalipolitiikka* (Porvoo: WSOY, 1961). Tässä kirjassa hahmoteltiin ensimmäisen kerran järjestelmällisesti, kuinka Suomi voi kehittyä hyvinvointivaltioksi. Kirja toikin esille sodanjälkeisen sukupolven tutkijakunnan yhteiskuntapoliittiset haaveet ja päämäärät. Kirjoittaja itse myöhemmin ajatteli, että »kyllähän suuri osa siitä toteutui, mitä kirjassa kaavailtiin». Eduskunnassa kirjaan kohdistui myös kritiikkiä: oikeisto piti kirjan sosiaalipoliittista ohjelmaa liian materialistisena, ei lainkaan henkisesti kehittävä.

KEKKONEN, URHO: *Tamminiemi* (Helsinki: Weilin + Göös, 1980). Urho Kekkosen 80-vuotisjuhlien kunniaksi julkaisiin kirja hänen keskeisestä poliittisesta ajattelustaan. Kirjan tekijäksi oli merkitty presidentti itse, vaikka hyvin pian tiedettiin, että kirjoittamiseen osallistuivat myös Keijo Korhonen ja Juhani Suomi. Kirjasta tuli eräänlainen ulkopoliittinen katekismus, jota osa kansanedustajista käytti perimmäisenä auktoriteettina arvioidessaan Suomen ulkopoliittikkaa.

JAKOBSON, MAX: *Veteen piirretty viiva: havaintoja ja merkintöjä vuosilta 1953–1965* (Helsinki: Otava, 1981). Tämä kirja perustui kirjoittajan historian tulkintaan ja omakohtaisiin muistelmiin Suomen ulkoasianhallinnon korkeana virkamiehenä. Tänä päivänä voi olla vaikea ymmärtää, miksi kirja – tai oikeastaan sivut 261–265 – herätti niin paljon keskustelua ilmestymisensä jälkeen. Puolustessaan Suomen puolueettomuuspolitiikkaa ja vastustaessaan YVA-sopimuksen artiklojen tulkinnan laajentamista kirja herätti kansanedustajat keskustelemaan uudesta näkökulmasta maamme ulkopoliitikasta. Poliittisessa keskustelussa Veteen piirrettyä viivaa pidettiin vaihtoehtona tai vastakohtana Urho Kekkosen **Tamminiemessä** (1980) esittämille YVA-tulkinnolle.

Urho Kekkonen ja juuri ilmestynyt Tamminiemi.

© Kalle Kultala / SVM